

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет кораблебудування

імені адмірала Макарова

ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра української мови, літератури та методики навчання

«Допущений до захисту»

Завідувач кафедри

Лілія РУСКУЛІС

«25» листопада 2025 р.

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

на тему: Роль інформаційно-комунікаційних технологій у формуванні

читацької компетентності студентів під час вивчення роману

«Роксолана» Павла Загребельного

Виконав: здобувач вищої освіти
VI курсу, групи 6711м
спеціальності 014 Середня освіта.
(014. 01 Українська мова і література)

Гончаренко С. В.

Керівник: к. філ. н., доц.

Мікрюкова К. О.

Рецензент: к.пед.н, доцент

О.Є Дем'яненко

Миколаїв - 2025

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ ІМЕНІ
АДМІРАЛА МАКАРОВА
Філологічний факультет**

Кафедра української мови, літератури та методики навчання

Спеціальність 014 «Середня освіта» спеціалізація 014.01 «Українська мова і література»

Галузі знань 01 Освіта/Педагогіка

Освітня програма УКРАЇНСЬКА МОВА І

ЛІТЕРАТУРА

Другого (магістерського) рівня вищої освіти

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Гарант освітньої

програми

Лілія РУСКУЛІС

«01» жовтня 2025р.

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»**

Студенту Гончаренку Станіславу

(Прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: «Роль інформаційно – комунікаційних технологій у формуванні читацької компетентності студентів під час вивчення роману «Роксолана» Павла Загребельного»

Керівник роботи Мікрюкова Катерина Олександрівна

Затверджені наказом ректора № 1230-УЧ від 16.10.2025

2. Термін подання роботи: 10.12.2025 р.

3. Вихідні дані по роботі: сформувати модель компетентісно орієнтованого заняття з вивчення роману Павла Загребельного

4. Перелік питань, що підлягають розробці (найменування розділів)

1. Принципи і шляхи формування читацької компетентності з використанням інформаційно – комунікаційних технологій;

2. ІКТ в контексті технологізації університетського вивчення історичної прози та розвитку читацької компетентності;

3. Методична модель розвитку читацької компетентності студентів із залученням ІКТ (на матеріалі роману П.Загребельного «Роксолана».

5. Перелік презентаційних матеріалів: презентаційний файл.

6. Дата видачі завдання 01.10.2024.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

Номер	Назва етапів роботи	Терміни виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір і теми випускної кваліфікаційної роботи, укладання бібліографії за обраною темою; опрацювання наукової і навчальної літератури за обраною темою	до 01.10.2024 р.	Виконано
2.	Укладання плану-проспекту роботи.	до 10.11.2024 р.	Виконано
3.	Збирання, аналіз, систематизація фактичного матеріалу до досліджуваної теми	до 31.12.2024 р.	Виконано
4.	Написання тексту «Вступу»	до 10.02.2025 р.	Виконано
5.	Написання тексту 1 розділу	до 30.04.2025 р.	Виконано
6.	Написання тексту 2 розділу	до 15.06.2025 р.	Виконано
7.	Написання тексту 3 розділу і загальних «Висновків»	до 31.07.2025 р.	Виконано
8.	Подання чернетки повного тексту роботи керівникові. Доопрацювання тексту роботи згідно з зауваженнями керівника	до 20.08.2025 р.	Виконано
9.	Попередній захист випускної кваліфікаційної роботи	11.11.2025 р.	Виконано
10.	Доопрацювання повного тексту, подання оформленої за чинними вимогами випускної кваліфікаційної роботи на кафедру прикладної лінгвістики	до 25.11.2025 р.	Виконано
11.	Отримання відгуку керівника	25.11.2025 р.	Виконано
12.	Отримання рецензії	25.11.2025 р.	Виконано
13.	Подання повного пакету документів, що супроводжують дипломну роботу	10.12.2025 р.	Виконано
14.	Отримання допуску випускної кваліфікаційної роботи до захисту	25.11.2025 р.	Виконано

Студент

(підпис)

Гончаренко Станіслав Володимирович

(ПІБ)

Керівник роботи

(підпис)

Мікрюкова Катерина Олександрівна

(ПІБ)

Анотація.

Дипломна робота присвячена дослідженню ролі інформаційно-комунікаційних технологій у формуванні читацької компетентності студентів під час вивчення роману «Роксолана» Павла Загребельного. У роботі проаналізовано філософсько-теоретичні засади інтерпретації історично орієнтованого тексту. Значну увагу приділено інтеграції сучасних ІКТ у процес університетського вивчення історичної прози. Дослідження охоплює моделювання читацької компетентності, алгоритмізацію використання ІКТ під час роботи з романом, а також розробку компетентнісно орієнтованого заняття. Результати роботи мають прикладне значення для викладачів, оскільки пропонують ефективні шляхи оновлення методик літературної освіти, спрямовані на підвищення мотивації студентів до читання, розвиток аналітичного, критичного та міжтекстового мислення.

Ключові слова: читацька компетентність, інформаційно-комунікаційні технології, Павло Загребельний, «Роксолана», історична проза, літературна освіта, цифрові ресурси.

Abstract.

The thesis is devoted to the study of the role of information and communication technologies in the formation of students' reading competence during the study of the novel "Roksolana" by Pavel Zagrebelny. The work analyzes the philosophical and theoretical principles of interpreting a historically oriented text. Considerable attention is paid to the integration of modern ICT into the process of university study of historical prose. The research covers the modeling of reading competence, algorithmization of the use of ICT when working with the novel, as well as the development of a competency-based lesson. The results of the work have practical significance for teachers, as they offer effective ways to update the methods of literary education aimed at increasing students' motivation to read, developing analytical, critical and intertextual thinking.

Keywords: reading competence, information technologies, Pavel Zagrebelny, "Roksolana", historical prose, literary education, digital resources

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ПРИНЦИПИ І ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ З ВИКОРИСТАННЯМ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	11
1.1. Філософсько-теоретичні основи аналізу історично орієнтованого твору та моделювання і вдосконалення читацької компетентності	11
1.2. Інформаційно-комунікаційні технології у процесі університетського викладання курсів літературного циклу та вдосконалення читацької компетентності студентів	19
1.3. Психолого-дидактичні аспекти інтерпретації роксоланіани в українській літературі та роман Павла Загребельного «Роксолана»	30
РОЗДІЛ 2. ІКТ В КОНТЕКСТІ ТЕХНОЛОГІЗАЦІЇ УНІВЕРСИТЕТСЬКОГО ВИВЧЕННЯ ІСТОРИЧНОЇ ПРОЗИ ТА РОЗВИТКУ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ	38
2.1. Метафорика концептів і символів у «Роксолані» П. Загребельного. Синтез історичної правди й художнього вимислу в авторській інтерпретації постаті Роксолани	38
2.2. Принципи моделювання читацької компетентності студентів у процесі контекстного вивчення роману П. Загребельного «Роксолана»	51
2.3. Алгоритмізація застосування спектру ІКТ у контексті моделювання читацької компетентності під час вивчення «Роксолани» П. Загребельного...61	
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИЧНА МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ІЗ ЗАЛУЧЕННЯМ ІКТ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ П. ЗАГРЕБЕЛЬНОГО «РОКСОЛАНА»)	73
3.1. Концептуальність заняття з курсу університетського вивчення «Роксолана» П. Загребельного на тлі української історичної прози ХХ ст.....73	
3.2. Шляхи інтеграції ІКТ у процес розвитку читацької компетентності студентів (на основі аналізу роману «Роксолана» П. Загребельного)	77
3.3. Модель компетентнісно орієнтованого заняття з вивчення роману Павла Загребельного	85

ВИСНОВКИ.....	92
СПИСОК	ВИКОРИСТАНОЇ
ЛІТЕРАТУРИ.....	96
ДОДАТКИ.....	106

ВСТУП

Актуальність теми зумовлена стрімким упровадженням інформаційно-комунікаційних технологій у сучасний освітній простір, що суттєво змінює підходи до опрацювання літературних текстів та формування читацької компетентності студентів. У цифрову епоху саме вміння критично осмислювати, інтерпретувати й аналізувати художні твори стає важливою складовою професійного й особистісного розвитку молоді. Особливої значущості набуває вивчення складних, багатошарових текстів, зокрема роману «Роксолана» Павла Загребельного, який потребує глибокого розуміння історичного контексту, образної системи та культурних реалій. Інтеграція ІКТ у процес роботи з цим твором відкриває доступ до мультимедійних ресурсів, електронних бібліотек, інтерактивних платформ і дослідницьких інструментів, що сприяє розширенню читацького досвіду, розвитку аналітичного мислення й формуванню стійкої мотивації до читання. Це робить використання цифрових технологій невід’ємним елементом ефективного формування читацької компетентності студентів у сучасних умовах.

Метою дослідження є визначення ролі інформаційно-комунікаційних технологій у формуванні читацької компетентності студентів під час вивчення роману «Роксолана» Павла Загребельного.

Завдання дослідження:

- розглянути філософсько-теоретичні основи аналізу історично орієнтованого твору та моделювання і вдосконалення читацької компетентності;
- описати інформаційно-комунікаційні технології у процесі університетського викладання курсів літературного циклу та вдосконалення читацької компетентності студентів;
- визначити психолого-дидактичні аспекти інтерпретації роксоланіани в українській літературі та роман Павла Загребельного «Роксолана»;
- охарактеризувати метафорику концептів і символів у «Роксолані» П. Загребельного. Синтез історичної правди й художнього вимислу в авторській інтерпретації постаті Роксолани;
- навести принципи моделювання читацької компетентності студентів у процесі контекстного вивчення роману П. Загребельного «Роксолана»;
- описати алгоритмізацію застосування спектру ІКТ у контексті моделювання читацької компетентності під час вивчення «Роксолани» П. Загребельного;
- сформулювати концептуальність заняття з курсу університетського вивчення «Роксолана» П. Загребельного на тлі української історичної прози XX ст.;
- описати шляхи інтеграції ІКТ у процес розвитку читацької компетентності студентів (на основі аналізу роману «Роксолана» П. Загребельного);
- запропонувати модель компетентнісно орієнтованого заняття з вивчення роману Павла Загребельного.

Об'єктом дослідження є читацька компетентність студентів як інтегративна характеристика здатності до аналізу, інтерпретації та оцінки художнього тексту.

Предмет дослідження – особливості впливу інформаційно-комунікаційних технологій на формування читацької компетентності

студентів у процесі вивчення літературних творів, зокрема роману «Роксолана» Павла Загребельного.

Методологічна основа дослідження ґрунтується на комплексному поєднанні культурно-історичного, порівняльного, описового, психолого-дидактичного та герменевтичного методів, доповнених педагогічним моделюванням і алгоритмізацією. Таке поєднання забезпечило всебічний аналіз роману П. Загребельного «Роксолана» в контексті історичної правди й художнього вимислу, дозволило зіставити українські та інші інтерпретації образу Роксолани, класифікувати й оцінити дидактичний потенціал сучасних ІКТ для формування читацької компетентності студентів, а також з'ясувати психологічні механізми сприйняття художнього тексту. Герменевтичний підхід поглибив тлумачення образної системи твору, тоді як педагогічне моделювання та алгоритмізація дали змогу створити структуру заняття та визначити послідовність застосування цифрових інструментів у процесі навчання.

Теоретико-методологічна основа дослідження ґрунтується на поєднанні когнітивної психології, теорії читацької компетентності та цифрової педагогіки, що дає змогу цілісно пояснити механізми взаємодії студентів із художнім текстом у цифровому середовищі. Когнітивний підхід забезпечує розуміння процесів сприйняття та осмислення інформації, показуючи, як мультимедійні ресурси й цифрові інструменти змінюють традиційні стратегії читання та посилюють аналітичну діяльність студентів. Теорія читацької компетентності дозволяє визначити рівень інтерпретації тексту й проаналізувати, як інтерактивні технології — гіпертекст, анотації, мультимедіа — сприяють глибшому розумінню історичного та культурного контексту роману «Роксолана». Цифрова педагогіка забезпечує методичні засади впровадження інтерактивних форм навчання, що дають можливість індивідуалізувати читацький досвід, активізувати критичне мислення та розширити інструменти роботи з художнім текстом, роблячи літературну освіту більш ефективною й адаптованою до потреб сучасного студента.

Наукова новизна дослідження полягає у комплексному обґрунтуванні впливу інформаційно-комунікаційних технологій на формування читацької компетентності студентів у процесі вивчення роману «Роксолана» П. Загребельного. Уперше інтегровано сучасні цифрові інструменти — мультимедіа, адаптивні платформи, штучний інтелект, інтерактивні методи аналізу — для підвищення ефективності опрацювання художнього тексту та розвитку аналітичного, критичного й міжтекстового мислення студентів. Дослідження пропонує систематизовану модель формування читацької компетентності в цифровому середовищі, розкриває механізми глибшого засвоєння історико-культурного контексту через аудіовізуальні та віртуальні формати, а також визначає методологічні засади поєднання традиційних літературознавчих підходів із сучасними ІКТ. Це дозволяє по-новому осмислити потенціал цифрових технологій у літературній освіті та їхню роль у формуванні когнітивних стратегій роботи зі складними художніми текстами.

Теоретичне значення дослідження полягає у поглибленні наукових підходів до вивчення процесу формування читацької компетентності студентів в умовах цифровізації освіти. У роботі обґрунтовано можливості інтеграції інформаційно-комунікаційних технологій у викладання класичної літератури, що уможливорює переосмислення традиційних методик аналізу художнього тексту та їхнього поєднання з сучасними цифровими інструментами. Дослідження розкриває теоретичні засади оптимізації сприйняття літературного твору через взаємодію тексту з мультимедійним, візуальним і цифровим контентом, а також визначає методичні принципи, які сприяють глибшому осмисленню історико-культурного контексту роману П. Загребельного «Роксолана». Теоретичні висновки роботи формують підґрунтя для створення сучасних моделей літературної освіти, зорієнтованих на розвиток критичного мислення, інтерпретативних умінь та міждисциплінарних зв'язків.

Практична значущість дослідження визначається можливістю використання його результатів для модернізації університетської літературної освіти, зокрема шляхом проєктування та впровадження інтерактивних освітніх програм. Запропоновані підходи до застосування ІКТ можуть бути інтегровані у навчальні курси з метою удосконалення навичок текстового аналізу, збагачення читацького досвіду студентів та розвитку їхнього критичного мислення. Використання цифрових ресурсів, мультимедійних платформ, віртуальних освітніх середовищ і інтерактивних модулів забезпечує індивідуалізацію навчального процесу й адаптацію матеріалу до когнітивних особливостей здобувачів освіти.

Апробація. Основні положення та результати дослідження були апробовані на наукових заходах різного рівня та відображені у публікаціях автора.

Результати роботи доповідалися на Всеукраїнській науково-практичній конференції з проблем вищої освіти «Теорія та практика аналізу художнього тексту: сучасні вектори досліджень» (Одеса, 2025), що засвідчено у програмі конференції (22 с.). У межах заходу було представлено наукову доповідь *Гончаренка С. «Імагологічний фактор відтворення образу Роксолани в діалозі літератури і кіно»*.

Матеріали дослідження викладено у публікації:

Гончаренко С. В. Інформаційно-комунікаційні технології як фактор формування читацької компетентності студентів. *Українська література в просторі культури і цивілізації* : збірник наукових праць студентів, аспірантів і молодих вчених / відповід. ред. Н. В. Горбач; ред.-упоряд. В. М. Ніколаєнко. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2025.

Окремі результати дослідження було представлено також на Всеукраїнській науковій інтернет-конференції студентів, аспірантів і молодих вчених (21–23 лютого 2025 року) у вигляді доповіді *Гончаренка С. В. «Інформаційно-комунікаційні технології як фактор формування читацької компетентності студентів»*.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків та списку використаної літератури. Основний обсяг роботи складає 90 сторінок, загальний обсяг – 112 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ПРИНЦИПИ І ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ З ВИКОРИСТАННЯМ ІНФОРМАЦІЙНО- КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

1.1. Філософсько-теоретичні основи аналізу історично орієнтованого твору та моделювання і вдосконалення читацької компетентності

Філософсько-теоретичні основи аналізу історично орієнтованого твору та моделювання і вдосконалення читацької компетентності ґрунтуються на взаємозв'язку між художньою реконструкцією історичних подій та їхнім впливом на формування читацького сприйняття. Історично орієнтовані твори займають особливе місце у літературному процесі, оскільки не лише відтворюють реальні події минулого, а й осмислюють їх через авторську інтерпретацію, створюючи багатошарову систему наративів.

Загалом історичний твір слугує способом збереження історичної пам'яті, відображаючи ключові моменти епохи, особливості соціального устрою та філософські концепти часу. Однак його значення виходить за межі суто документального підходу, адже в літературному дискурсі історично

орієнтовані твори формують ідейну структуру сучасності, дозволяючи читачеві зіставляти минуле з актуальними соціокультурними тенденціями. Важливим аспектом цього процесу є здатність читача не просто відтворювати зміст, а критично аналізувати текст, виявляти приховані концепти, встановлювати зв'язки між історичною реальністю та авторським переосмисленням подій.

Визначення сутності історично орієнтованого твору та історичного твору в українській літературі представлено у працях українських та зарубіжних дослідників, які акцентують увагу на його структурних та філософських аспектах (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Визначення поняття історично орієнтованого твору та історичного
твору науковцями

Автор	Визначення історичного твору	Визначення історично орієнтованого твору
Д. Чижевський	Історичний твір – це художній текст, у якому історичні події постають як головний компонент сюжету та формують логіку наративу.	Історично орієнтований твір використовує історичні факти як основу для інтерпретаційних моделей, що дозволяють розкривати соціокультурні процеси.
О. Гончар	Художня реконструкція минулого через історичний контекст та сюжетну інтеграцію історичних постатей.	Літературний текст, що заснований на історичних подіях, але містить значний авторський художній компонент.
Г.-Г. Гадамер	Твір, що є формою збереження історичної пам'яті через естетичне переживання.	Текст, що формує міжчасові культурні зв'язки, поєднуючи історичну реальність з сучасним осмисленням.
Л. Войтенко	Історичний роман як форма літературного переосмислення національних історичних концептів.	Художньо-історичний наратив, що адаптує історичну інформацію до сучасних естетичних норм.

Джерело: складено автором за [11, 12, 71, 74]

Аналіз філософсько-теоретичних засад історично орієнтованого твору та його взаємозв'язку з читацькою компетентністю в табл. 1.1 передбачає

дослідження природи історичного тексту як художньої та когнітивної моделі інтерпретації минулого. Визначення поняття історичного твору та історично орієнтованого твору українськими та зарубіжними науковцями свідчить про багаторівневий підхід до осмислення їхньої сутності, що пов'язаний не лише із літературною реконструкцією історичних подій, а й із філософськими, герменевтичними та естетичними аспектами взаємодії читача з текстом.

Видатний український славіст і філософ Д. Чижевський, аналізуючи художню специфіку історичних творів, наголошує на тому, що їхня структура базується на наративному відтворенні історичних подій, які формують сюжетну лінію та логіку оповіді. Це визначення акцентує увагу на документальній основі історичного жанру, яка підкріплюється художніми засобами для створення цілісного текстового дискурсу. У контексті розширеного розуміння історично орієнтованого твору Чижевський підкреслює, що такі тексти використовують історичні факти як вихідну основу для інтерпретаційних моделей, що розкривають соціокультурні процеси. Це означає, що в історично орієнтованому творі історія не лише реконструюється, а й переосмислюється крізь призму авторського світогляду та літературних прийомів [11].

У своїх працях О. Гончар розглядає історичний твір як форму художньої реконструкції минулого, що передбачає інтеграцію історичних постатей та подій у сюжетну структуру літературного тексту. Його підхід ґрунтується на переконанні, що історичні романи відтворюють не просто фактичну реальність, а емоційне та філософське осмислення епохи. Водночас історично орієнтований твір, згідно з його концепцією, містить значний художній компонент, що дозволяє автору адаптувати історичні події до літературних норм та естетичних канонів. Це забезпечує гнучкість інтерпретації та багатозаровість наративу, що сприяє залученню читача до аналітичного розгляду історичних ідей [74].

Німецький філософ Г.-Г. Гадамер у межах своєї герменевтичної концепції визначає історичний твір як засіб збереження історичної пам'яті

через естетичне переживання. Це означає, що літературний текст не лише передає факти, а й створює культурно-смысловий простір, де читач долучається до процесу історичного пізнання через особисте емоційне сприйняття. Визначення Гадамера історично орієнтованого твору має особливу герменевтичну природу, оскільки такий текст формує міжчасові культурні зв'язки, поєднуючи історичну реальність із сучасним осмисленням. Це підхід, який розширює традиційну концепцію історичного жанру, вказуючи на його динамічну взаємодію з актуальними соціальними та політичними процесами [71].

У своїх літературознавчих працях Л. Войтенко, досліджуючи природу історичного роману, наголошує на його ролі в літературному переосмисленні національних історичних концептів. Він стверджує, що історичний твір виконує не лише інформаційну, а й виховну функцію, формуючи у читача почуття національної ідентичності та культурної приналежності. Визначення Войтенка історично орієнтованого твору ґрунтується на його трактуванні як художньо-історичного наративу, що адаптує історичну інформацію до сучасних естетичних норм. Це вказує на гнучкість жанру та його здатність до трансформації відповідно до змін культурного середовища [12].

Проведений аналіз визначень історичного та історично орієнтованого твору українських і зарубіжних науковців демонструє різноманітність підходів до осмислення сутності цього літературного феномену. Усі розглянуті дефініції акцентують увагу на взаємодії історичного факту та художнього осмислення, проте кожен автор підкреслює різні аспекти: документальну основу та наративну логіку, художню реконструкцію та емоційне переживання минулого, герменевтичну функцію твору у формуванні міжчасових культурних зв'язків та переосмислення національної історичної традиції через літературний наратив.

Найбільше нам імponує дефініція Д. Чижевського, яка поєднує історичну точність з наративною структурою та надає змогу досліджувати текст не лише як літературний продукт, а й як когнітивну модель

інтерпретації минулого. У своєму дослідженні я оперую цією дефініцією, розглядаючи історичний роман як художній текст, у якому історичні події виступають основою сюжету та одночасно забезпечують простір для інтерпретації соціокультурних процесів через авторську художню концепцію. Такий підхід дозволяє комплексно оцінювати взаємодію історичного матеріалу та художньої форми, а також досліджувати роль читача у процесі осмислення минулого.

Формування читацької компетентності в контексті аналізу історично орієнтованого твору передбачає розвиток здатності до міжтекстового осмислення, аналітичної інтерпретації та розширення історичних знань через художню літературу. Читацька компетентність є не просто навичкою засвоєння тексту, а складною когнітивною системою, що включає критичне мислення, інтерпретаційну гнучкість і здатність до встановлення смислових зв'язків між різними джерелами інформації [52].

Читацька компетентність є складнішим за структурою новоутворенням особистості, оскільки, крім власне рецепції писемного тексту будь-якого стилю й типу, включає знання про його специфіку, розуміння його ідейного змісту, уміння виокремити базові цінності для читацького та особистісного саморозвитку, оцінити їх значущість. На думку А. Ситченка, «читацька компетентність, що формується у шкільному курсі літератури, є предметною, тобто пов'язаною з усіма діями учнів, спрямованими на прочитання й аналіз твору, інтерпретацію його ідейно-художнього змісту і морально-естетичного значення» [49].

Так, у дослідженнях А. Усатого поняття «читацька компетентність» трактується як складне індивідуально-психологічне утворення на основі інтеграції теоретичних знань, практичних умінь у галузі дитячого читання та певного набору особистісних якостей. Вона характеризується наявністю у читача мотивів, що спонукають звертатися до книг, та системи знань; умінь та навичок, що дають йому можливість з найменшою витратою часу та сил

реалізувати свої спонукання відповідно до суспільної та особистої необхідності [51].

В рекомендаціях щодо підвищення рівня читацької компетентності у межах Стратегії розвитку читання Н. Богданець-Білоskalенко розглядає читацьку компетентність як одну зі складових загальнокультурної компетентності, як уміння вільно орієнтуватися у сучасному соціокультурному просторі. Читацька компетентність, з її погляду, передбачає сукупність знань, умінь і навичок, які забезпечують учням можливість легко користуватися перевагами писемної культури, маючи на увазі ефективний спосіб вибирати, організовувати, аналізувати, використовувати наявні джерела для читання [9].

Читацька компетентність у зв'язку з цим тісно пов'язана з функціональною грамотністю, включеною Всесвітньою організацією охорони здоров'я до списку 12 показників, що характеризують здоров'я нації. На думку вчених, соціально необхідний рівень читацької компетентності передбачає вміння розуміти складні тексти, критично оцінювати інформацію, що міститься в них, формулювати на цій основі гіпотези та висновки, що стосуються подій сучасного соціокультурного життя.

Так, А. Фасоля розглядає читацьку компетентність як інтегративну характеристику особистості, що забезпечує діяльнісний прояв здатності до читання та застосування на практиці вилученої з тексту інформації [52].

Вчений В. Мартиненко цю дефініцію розглядає як якість збереження прочитаного, сформовану на основі компетентнісного підходу, що забезпечує можливість вирішення навчальноакадемічних соціальних завдань, що виникають [35]. Т. Яценко розглядає читацьку компетентність як цілеспрямовану індивідуальну якість читача [61].

У такому розумінні читацька компетентність, на наш погляд, є новою грамотністю, до складу якої входять уміння самостійно набувати та використовувати нові вміння та навички роботи з книгою, здатність до систематизації, узагальнення та інтерпретації отриманої інформації,

готовність до прийняття різних форм організації читацької діяльності. Аналіз наведених визначень показує, що читацька компетентність повинна розглядатися дослідниками в аспекті інтеграції діяльнісного, особистісно орієнтованого та компетентнісного підходів, що дозволяє виокремити такі основні положення: компетентнісний підхід передбачає формування компетентної особистості, здатної вирішувати різноманітні проблеми, використовуючи наявні в неї знання та вміння. Зміст освіти в цьому підході відбирається на основі виокремлення компетентностей, які необхідно сформувати під час навчання.

Філософія інтерпретації літературного твору у XXI столітті спирається на концепції герменевтики, зокрема ідеї Г.-Г. Гадамера та П. Рікьора, які підкреслюють роль суб'єктивного досвіду читача у процесі розуміння тексту. Гадамер наголошував, що прочитання є не лише механічним відтворенням змісту, а діалогічним процесом, що вимагає взаємодії між текстом та читацьким досвідом. У сучасних умовах цифрової трансформації цей діалог набуває нових форм, оскільки ІКТ створюють розширене когнітивне середовище, яке впливає на формування читацької компетентності студентів. Відкриті цифрові платформи дозволяють здійснювати мультимедійний аналіз твору, збагачуючи процес інтерпретації новими семіотичними та візуальними компонентами [97].

Одним із центральних аспектів вдосконалення читацької компетентності є використання мультимедійних форматів, які дозволяють студентам взаємодіяти з текстом через візуальні, аудіальні та інтертекстуальні елементи. Відеоесе та інтерактивні освітні модулі сприяють комплексному аналізу історично орієнтованого твору, що підсилює глибину текстового осмислення та розвиває навички критичного читання. Наприклад, студент може створити відеоаналіз роману «Роксолана» з використанням історичних документів, візуальних реконструкцій епохи та цитат з тексту, що дозволяє створити ширший контекст для розуміння авторського задуму. Такий підхід підвищує рівень читацької компетентності завдяки

комплексному сприйняттю твору, що є важливим елементом сучасної літературної освіти.

В табл. 1.2 наведені філософсько-теоретичні основи аналізу історично орієнтованого твору та моделювання і вдосконалення читацької компетентності.

Таблиця 1.2

Філософсько-теоретичні основи аналізу історично орієнтованого твору
та моделювання і вдосконалення читацької компетентності

Філософський аспект	Вплив ІКТ на інтерпретацію
Онтологічний	Твір як відкрита цифрова подія
Гносеологічний	Формування мережевого знання
Естетичний	Мультисенсорне переживання тексту
Герменевтичний	Діалог тексту, технології й інтерпретатора

Джерело: [73]

Онтологічний аспект аналізу визначає літературний твір як відкриту цифрову подію, що під впливом інформаційно-комунікаційних технологій перестає бути статичною текстовою одиницею та набуває динамічного характеру. Інтерактивність, мультимедійне представлення та цифрові моделі наративу змінюють традиційні методи сприйняття літератури, формуючи нові когнітивні стратегії її аналізу.

Гносеологічний аспект підкреслює, що сучасне вивчення тексту відбувається в умовах мережевого знання, де інформаційно-комунікаційні технології дозволяють створювати розширене когнітивне середовище для інтерпретації твору. Літературний текст більше не є ізольованою одиницею, а взаємодіє з міжтекстовими зв'язками, історичними джерелами та візуальними інтерпретаціями, що сприяє глибшому розумінню історично орієнтованого змісту.

Естетичний аспект розглядає мультисенсорне переживання тексту як результат поєднання вербальної, аудіальної та візуальної інформації. Цифрові технології розширюють спектр сприйняття твору, залучаючи анімаційні реконструкції історичних подій, інтерактивні медіаформати та

віртуальні симуляції, що сприяють більш глибокому емоційному зануренню у світ історичних наративів [85].

Герменевтичний аспект визначає взаємодію між текстом, технологіями та інтерпретатором як поліфонічний діалог, у якому сучасні інформаційно-комунікаційні платформи змінюють традиційні методи розуміння тексту. Перехід від лінійного до нелінійного сприйняття розширює межі читацької компетентності, дозволяючи студентам формувати власні інтерпретації за допомогою алгоритмічного моделювання, автоматизованого аналізу текстових структур та інтерактивних аналітичних інструментів.

Таким чином, філософсько-теоретичні основи аналізу історично орієнтованого твору та моделювання і вдосконалення читацької компетентності базуються на інтеграції когнітивних та герменевтичних методологій, що сприяє глибшому осмисленню художнього тексту та його історичного контексту. Аналіз історично орієнтованого твору передбачає не лише відтворення історичних фактів, а й розширення розуміння їхньої культурної та соціальної значущості через літературну форму.

Філософські засади аналізу таких текстів базуються на герменевтичному підході, що дозволяє виявляти взаємозв'язок між історичним змістом та авторською інтерпретацією. Герменевтика, яка розглядає текст як відкриту структуру, дозволяє встановлювати міжчасові зв'язки між минулим і сучасністю, що особливо важливо в контексті історичних романів та літературних творів, заснованих на реальних подіях. Водночас когнітивний аспект аналізу історично орієнтованих творів визначає роль читача як активного інтерпретатора, що сприяє розширенню його аналітичних здібностей, історичної свідомості та культурної рефлексії.

Моделювання і вдосконалення читацької компетентності в межах аналізу історичних текстів передбачає формування навичок критичного мислення, здатності до порівняльного аналізу історичних джерел та опрацювання структурної складності літературного тексту. Читацька компетентність це не лише здатність до механічного засвоєння інформації.

Вона передбачає здатність до глибокого осмислення художньої форми, ідейного наповнення та суспільної значущості літературного твору.

1.2. Інформаційно-комунікаційні технології у процесі університетського викладання курсів літературного циклу та вдосконалення читацької компетентності студентів

Сучасний освітній простір переживає значні трансформації, зумовлені стрімким розвитком інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Використання ІКТ у навчальному процесі університетів змінює традиційні методи викладання, підвищує рівень інтерактивності та персоналізованого підходу до навчання, а також сприяє вдосконаленню читацької компетентності студентів. Особливе значення ці технології мають у викладанні курсів літературного циклу, оскільки вони розширюють можливості аналізу художнього тексту, формують у студентів навички критичного мислення та полегшують доступ до різноманітних літературних джерел.

Інформаційні технології дуже швидко перетворилися на життєво важливий стимул розвитку не тільки світової економіки, а й інших сфер людської діяльності. На сьогодні практично неможливо знайти сферу, в якій не використовуються інформаційні технології. Сучасне суспільство просто переповнене потоками інформації, які безсумнівно потребують обробки [27].

Інтеграція ІКТ у викладання літератури сприяє поглибленому сприйняттю тексту, дозволяючи студентам не лише ознайомитися із його змістом, а й залучитися до аналітичного осмислення за допомогою цифрових інструментів. Використання мультимедійних ресурсів, інтерактивних курсів, електронних бібліотек, систем штучного інтелекту та цифрових платформ змінює підходи до літературознавчої освіти, формуючи нові концепти взаємодії читача з текстом.

Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) — це сукупність технологічних інструментів, методів і систем, що забезпечують обробку, передачу, збереження та інтеграцію інформації у цифровому середовищі [25]. Вони включають апаратні, програмні та комунікаційні засоби, які сприяють оптимізації обміну даними, автоматизації навчальних процесів і формуванню цифрових освітніх платформ [31].

Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) – це узагальнюючий термін, який включає в себе всі технології для передачі інформації [44]. Саме поняття ІКТ є досить широким і розуміється науковцями у різних варіаціях. Проте найбільш поширеною сентенцією є, зокрема, те, що комунікативні технології є раціонально організованим комплексом дій в інформаційному просторі з цілеспрямованого виробництва і поширення інформації задля впливу на визначену аудиторію. Комунікативні технології – «запланований вплив на цільові групи» [66].

На думку М. Жалдака, ІКТ – це сукупність методів, засобів і прийомів, використовуваних для збирання, систематизації, зберігання, опрацювання, передавання, подання різних повідомлень і даних [20]. Ткачук Г.В. визначає ІКТ як: інформаційні технології на базі персональних комп'ютерів, комп'ютерних мереж і засобів зв'язку, для яких характерна наявність доброзичливого середовища роботи користувача [50].

Важливим для нашого дослідження є точка зору академіка: ІКТ-навчання – це комп'ютерно-орієнтована складова частина педагогічної технології, яка відображає деяку формалізовану модель певного компонента змісту навчання і методики його подання у навчальному процесі, що представлена у цьому процесі педагогічними програмними засобами і передбачає використання комп'ютера, комп'ютерно-орієнтованих засобів навчання і комп'ютерних комунікаційних мереж для розв'язування дидактичних завдань або їх фрагментів [59].

Використання ІКТ в освітньому процесі педагогічного закладу вищої освіти є відповіддю на виклики сьогодення, на стрімке зростання

інформаційного впливу на людину, а процес навчання спрямований на передачу накопиченого людством досвіду через взаємодію того, хто навчається, з тим, хто навчає [35].

Саме ІКТ виступають сучасним засобом обміну інформацією між учасниками освітнього процесу. Запровадження ІКТ спрямовано на забезпечення якості освітнього процесу, що сприяє активізації процесів пізнання, розвитку індивідуальної і групової діяльності студентів. Безпосередньо включення в освітню діяльність майбутніх учителів іноземної мови засобів ІКТ забезпечить їхнє професійне зростання у майбутньому [18].

Застосування інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі педагогічних університетів забезпечує реалізацію провідного завдання діяльності закладу вищої освіти щодо забезпечення фундаментальної наукової, професійної та загальнокультурної підготовки, здобуття студентами освітньо-кваліфікаційних рівнів відповідно до їхніх інтересів та здібностей, покращення підготовки до майбутньої професійної діяльності. Перепідготовка й підвищення кваліфікації також має здійснюватися шляхом активного використання в навчальному процесі інформаційно-комунікаційних технологій [25].

ІКТ мають міждисциплінарний характер і використовуються в різних сферах діяльності, включаючи освіту, науку, бізнес і медіа. Їхня роль у вищій освіті є визначальною для впровадження нових методичних підходів до викладання, розвитку дистанційного навчання, а також забезпечення інтерактивного та гнучкого формату засвоєння знань.

Сучасні ІКТ поділяються на кілька основних видів залежно від їхнього функціонального призначення та сфери застосування (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Основні види ІКТ

Джерело: [33]

Апаратні засоби становлять основу функціонування інформаційно-комунікаційних технологій, оскільки вони забезпечують доступ до цифрової інформації, її збереження та обробку. Вони включають персональні комп'ютери, сервери, планшети, інтерактивні панелі та мобільні пристрої, що відіграють вирішальну роль у процесах навчання, дослідження та комунікації. Завдяки розширеній технічній інтеграції сучасні апаратні компоненти дозволяють здійснювати швидкий доступ до навчальних матеріалів, реалізовувати складні аналітичні процеси та формувати інтерактивне освітнє середовище [22].

Програмні засоби охоплюють операційні системи, прикладне програмне забезпечення та інструменти для створення і редагування текстів, мультимедійного контенту та аналітичних даних. Вони забезпечують автоматизацію процесів обробки інформації та дозволяють студентам і викладачам працювати з текстовими, графічними, аудіо- та відеоданими. Ці засоби сприяють інтеграції цифрових ресурсів у навчальний процес, забезпечують аналітичну обробку текстових структур, упорядкування інформації та моделювання складних когнітивних процесів [29].

Комунікаційні засоби включають інтернет-технології, мережеві протоколи, хмарні сервіси та технології мобільного зв'язку, що забезпечують інтерактивну взаємодію між користувачами. Завдяки широкопasmовому доступу та бездротовому зв'язку забезпечується миттєвий обмін інформацією,

доступ до хмарного зберігання даних, синхронізація освітніх платформ та інтеграція аналітичних систем. Комунікаційні технології відіграють ключову роль у формуванні інформаційного простору університетського навчання, зокрема у реалізації дистанційного навчання, обговорення навчальних матеріалів та створення інтерактивних академічних середовищ [34].

Мультимедійні технології передбачають використання візуальних, аудіальних та інтерактивних компонентів для презентації, моделювання та аналізу інформації. Вони розширюють межі традиційного освітнього процесу, сприяючи інтеграції графічного моделювання, аудіовізуального аналізу та інтерактивних симуляцій у навчальну діяльність. Використання мультимедійних технологій дозволяє студентам краще засвоювати складні літературні та філософські концепти, збагачуючи процес інтерпретації тексту через візуальні та звукові ефекти [41].

Штучний інтелект та алгоритмічні технології відіграють вирішальну роль у модернізації освітніх процесів, забезпечуючи автоматизовані системи аналізу тексту, лінгвістичних патернів, структурованих даних та персоналізованих освітніх середовищ. Завдяки алгоритмічним моделям можлива структурна оцінка літературного тексту, виявлення стилістичних особливостей твору та встановлення міжтекстових зв'язків. Інтеграція штучного інтелекту у процес навчання сприяє розвитку аналітичного мислення студентів, формуванню адаптивних стратегій читання та розширенню можливостей літературного аналізу [44].

У викладанні курсів літературного циклу інформаційно-комунікаційні технології сприяють удосконаленню методів аналізу тексту, персоналізації навчального процесу та інтеграції мультимедійних форматів для поглибленого осмислення творів. Основними видами ІКТ у цій сфері є (рис. 1.2).

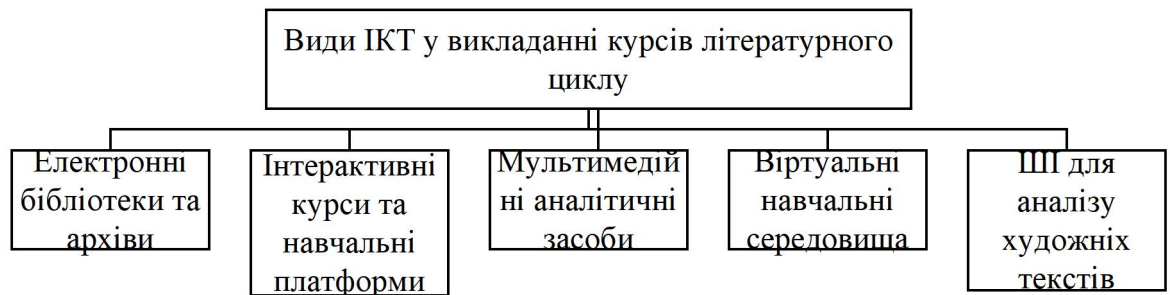

Рис. 1.2. Види ІКТ у викладанні курсів літературного циклу

Джерело: [52]

Електронні бібліотеки та архіви становлять важливий сегмент цифрової освітньої інфраструктури, забезпечуючи університетське навчання систематизованими літературними джерелами, академічними дослідженнями та критичними матеріалами. Завдяки доступу до цифрових ресурсів студенти та дослідники можуть отримувати структуровану інформацію, здійснювати аналіз текстів, порівнювати їх у різних історичних контекстах та використовувати додаткові коментарі до літературних творів. Оцифровані архіви сприяють збереженню культурної спадщини, забезпечуючи інтеграцію традиційної книжкової культури з сучасним освітнім середовищем [55].

Інтерактивні курси та навчальні платформи розширюють можливості дистанційного навчання, пропонуючи студентам доступ до інтерактивного опрацювання матеріалів, аналітичних завдань і тестових форм оцінювання знань. Такі платформи, як Moodle, Coursera та EdX, дозволяють організовувати ефективне самостійне навчання, моделюючи процеси індивідуального засвоєння текстових матеріалів, формування читацької компетентності та аналізу художнього тексту. Це сприяє персоналізації навчального процесу, забезпечуючи студентам гнучкість у виборі темпів і методів освоєння літературних концептів [62].

Мультимедійні аналітичні засоби відіграють важливу роль у дослідженні структурних особливостей художніх творів, зокрема у

стилометричному аналізі текстів. Цифрові платформи дозволяють студентам оцінювати лексичні та синтаксичні характеристики тексту, порівнювати стилістику різних авторів, досліджувати мовні патерни та виявляти семантичні зв'язки між текстовими елементами. Аналіз творів на основі мультимедійних технологій сприяє інтеграції традиційних герменевтичних методів з алгоритмічними моделями інтерпретації художніх текстів.

Віртуальні навчальні середовища розширюють межі традиційного літературного аналізу, забезпечуючи інтерактивні симуляції літературних світів, візуальне моделювання сюжетів та платформні інструменти для поглибленого аналізу героїв і текстових структур. Студенти отримують можливість занурюватися у художню реальність твору за допомогою 3D-реконструкцій історичних контекстів, анімованих інтерпретацій сюжетних подій та інтерактивних карт персонажів. Це дозволяє досліджувати текст не лише у традиційних категоріях літературознавства, а й у когнітивних, візуальних та соціокультурних аспектах [67].

Штучний інтелект для аналізу художніх текстів забезпечує нові підходи до інтерпретації літературних творів, використовуючи алгоритмічні моделі розпізнавання стилістичних особливостей, семантичних зв'язків та концептуальної структури твору. Системи машинного навчання дозволяють виявляти приховані смислові рівні, встановлювати міжтекстові аналогії та автоматизувати процес літературного аналізу. Використання штучного інтелекту у процесі викладання курсів літературного циклу сприяє розширенню читацької компетентності, забезпечуючи студентам доступ до комплексного аналізу текстів, стилістичних трендів та міждисциплінарних методів дослідження художньої літератури [72].

Університетські освітні програми, які базуються на цифрових технологіях, змінюють процес вивчення художньої літератури, інтегруючи мультимедійні ресурси, гіпертекстові посилання, електронні бібліотеки та цифрові комунікаційні інструменти. Завдяки такому підходу процес читання та аналізу тексту набуває мультимодального характеру, що сприяє розвитку

читацької компетентності студентів через опрацювання текстового, аудіального та візуального матеріалу. Важливим аспектом цифрового навчання є можливість адаптації до індивідуальних потреб студентів, що передбачає персоналізоване налаштування темпу опанування матеріалу, вибір методів інтерпретації та застосування інтерактивних технологій для глибшого аналітичного осмислення [37].

Цифрові платформи, такі як Google Classroom, Padlet, Miro, відеолекції, тематичні форуми та інтерактивні тестові ресурси, сприяють розвитку читацької компетентності, оскільки вони дозволяють студентам не лише опрацьовувати текст, а й формувати власну інтерпретацію твору через взаємодію з навчальними матеріалами у форматі мультимедійного аналізу. Доступ до хмарних бібліотек та цифрових архівів створює можливості для паралельного осмислення тексту через коментарі, культурно-історичні пояснення та мультимедійні матеріали, що забезпечує багаторівневий підхід до аналізу літературного твору.

Інтеграція ІКТ у викладання курсів літературного циклу також сприяє соціокультурному розвитку студентів, оскільки дозволяє осмислювати художні тексти у контексті сучасних суспільних викликів. Українська література, представлена у цифрових форматах, надає можливість аналізувати її взаємозв'язки з актуальними політичними, історичними та культурними процесами. Завдяки інтерактивним комунікаційним платформам студенти можуть брати участь у дослідницьких проєктах, презентаційній діяльності та дискусіях, що сприяє розвитку їхньої читацької компетентності та формуванню рефлексивного мислення [70].

У табл. 1.3 представлено порівняльну характеристику традиційного та ІКТ-орієнтованого підходів до формування читацької компетентності.

Таблиця 1.3

Порівняння традиційного та ІКТ-орієнтованого підходів до
формування читацької компетентності

Ознака	Традиційний підхід	ІКТ-орієнтований підхід

Доступ до текстів	Обмежений друкованими ресурсами	Широкий доступ до електронних бібліотек, архівів, відкритих джерел
Стиль читання	Лінійне, пасивне	Мультимодальне, інтерактивне
Форма взаємодії	Викладач-студент	Багатовекторна взаємодія: автор — текст — студент — технологія — викладач
Форми інтерпретації	Усна або письмова відповідь	Буктрейлери, презентації, відеоаналіз, онлайн-дискусії
Рефлексивна діяльність	Індивідуальна, лімітована	Колективна, інтерактивна, глибока
Залучення емоційного інтелекту	Епізодичне	Постійне, через емоційну візуалізацію та драматизацію

Джерело: [33]

Доступ до текстів у межах традиційного підходу обмежується друкованими ресурсами, що звужує можливості студентів для глибшого дослідження літературного твору. Книги, статті та критичні матеріали доступні у фізичних бібліотеках або архівах, що обмежує швидкість і варіативність пошуку інформації. Натомість ІКТ-орієнтований підхід забезпечує широкий доступ до електронних бібліотек, архівів, відкритих наукових джерел та цифрових платформ, що дозволяє студентам використовувати мультимедійні матеріали, порівнювати різні інтерпретації тексту та оперативно отримувати додаткову інформацію, яка сприяє глибшому аналізу художнього твору [48].

Стиль читання в традиційному освітньому процесі є лінійним і пасивним. Студенти взаємодіють з текстом переважно у форматі послідовного прочитання та осмислення, де основним акцентом є розуміння базових сюжетних структур і авторських ідей. У межах ІКТ-орієнтованого підходу читання набуває мультимодального та інтерактивного характеру. Використання цифрових ресурсів, таких як гіпертекст, інтерактивні анотації та мультимедійні вставки, сприяє зміні способу сприйняття тексту. Студенти можуть паралельно працювати з візуальними, аудіальними та текстовими

матеріалами, що дозволяє розширити межі традиційного аналізу та зробити процес читання більш глибоким [57].

Форма взаємодії у традиційному підході є двосторонньою та структурованою: студент отримує інформацію від викладача, який пояснює текст, задає питання та контролює інтерпретаційні процеси. В ІКТ-орієнтованому форматі взаємодія набуває багатовекторного характеру, включаючи авторський задум, технологічні інструменти, студентську активність та викладацьку модерацію. Цифрові технології дозволяють студентам самостійно опрацьовувати матеріали, брати участь в онлайн-дискусіях, моделювати інтерпретації та співпрацювати з іншими учасниками освітнього процесу у віртуальному просторі [60].

Форми інтерпретації тексту також зазнають змін. Традиційний підхід передбачає усні або письмові відповіді студентів у межах академічних обговорень, що обмежує варіативність їхнього сприйняття тексту. Натомість у цифровому середовищі інтерпретація може набувати різноманітних форм, зокрема буктрейлерів, мультимедійних презентацій, відеоаналізу, інтерактивних карт персонажів та онлайн-дискусій. Це сприяє більшій залученості студентів у творчий процес осмислення тексту та дозволяє розширити традиційні межі аналітичного підходу.

Рефлексивна діяльність у традиційній моделі є переважно індивідуальною та лімітованою, що впливає на глибину осмислення тексту. ІКТ-орієнтована форма роботи передбачає колективну, інтерактивну та глибоку рефлексію, що дозволяє студентам обмінюватися думками, порівнювати інтерпретації та залучатися до ширшого контексту дискусій про текст [63].

Залучення емоційного інтелекту також змінюється у межах цифрової педагогіки. У традиційному форматі емоційний компонент читання є епізодичним, оскільки літературний текст аналізується переважно у межах концептуального чи змістового осмислення. Використання ІКТ дозволяє створювати емоційно забарвлені форми презентації тексту через

драматизацію, візуалізацію сцен, інтерактивні моделі та аудіовізуальні ефекти. Це сприяє більш глибокому залученню студентів у процес читацької взаємодії та формує новий рівень розуміння художнього твору [75].

Розширення читацької компетентності завдяки цифровим технологіям охоплює аналітичні, культурологічні, медіаграмотні, комунікативні та критичні компоненти, що сприяють багатовимірному осмисленню художніх творів. Інтерактивність, мережевість та мультимодальність забезпечують не лише інноваційні способи презентації тексту, а й формують нові читацькі практики, в яких студент виступає активним учасником процесу інтерпретації.

Особливе значення цифрової літературної освіти набуває в межах українознавчого простору, де художнє слово виступає не лише як естетичний феномен, а як носій національного коду, історичної пам'яті та культурної ідентичності. Використання ІКТ у викладанні української літератури дозволяє розширити межі сприйняття тексту, актуалізувати його зміст у сучасному контексті та інтегрувати історичні наративи у взаємодію з цифровими платформами.

Отже, цифрова літературна освіта має стати стратегічним напрямом інноваційного розвитку вищої школи, забезпечуючи студентів новими інструментами аналізу тексту, створюючи простір для критичної рефлексії та розширюючи можливості міждисциплінарного осмислення художнього тексту в умовах інформаційного суспільства.

1.3. Психолого-дидактичні аспекти інтерпретації роксоланіани в українській літературі та романі Павла Загребельного «Роксолана»

Роксоланіана як літературний та історичний напрям має глибоке концептуальне значення в українській історичній романістиці, оскільки дозволяє розглядати жіночу долю не лише у контексті індивідуальних переживань, а й як важливий компонент соціальних та політичних процесів.

Її формування відбувається через багат шарове осмислення ролі жінки у владі, її здатності до адаптації, інтеграції в чужий культурний простір та впливу на глобальні історичні зміни. Саме через художню реконструкцію минулого цей напрям зберігає свою значущість, дозволяючи розкрити особистісні трансформації, культурні відносини та стратегічне мислення героїні.

Психолого-дидактичні аспекти літературної інтерпретації відіграють ключову роль у процесі осмислення художніх текстів, формування читацької компетентності та розвитку критичного мислення. Література як мистецтво слова є не лише засобом естетичного впливу, а й механізмом соціокультурної трансляції ідей, що сприяють вихованню, формуванню світогляду та моральних принципів. У межах літературного дискурсу психолого-дидактичні аспекти розглядаються як способи впливу тексту на емоційне та інтелектуальне сприйняття читача, а також як фактори, що визначають взаємозв'язок між авторським задумом, текстовою структурою та читацькою інтерпретацією [23].

Філософське осмислення художнього тексту охоплює взаємодію між історичними, соціальними та психологічними чинниками, що впливають на його інтерпретацію. Літературні твори, що відображають важливі суспільні та культурні явища, формують цілісний наративний простір, у якому читач отримує можливість взаємодіяти з текстом на глибокому інтелектуальному рівні. Дидактичний потенціал літератури полягає у її здатності впливати на свідомість читача, закладати фундаментальні поняття про мораль, цінності та соціальну відповідальність.

Загалом психолого-дидактичні аспекти інтерпретації охоплюють глибокий аналіз тексту не лише на рівні його змістовного наповнення, а й з урахуванням особливостей сприйняття читача, його когнітивних здібностей та рівня емоційного залучення. У цьому контексті вони тісно пов'язані з теорією рецепції, що досліджує способи взаємодії індивіда з текстом і вплив літературного твору на формування свідомості та культурного

самоусвідомлення. Психолого-дидактичний підхід передбачає, що читання є не лише механічним процесом засвоєння інформації, а складною когнітивною діяльністю, яка включає реконструкцію змісту, встановлення текстових зв'язків, аналіз психологічних станів персонажів та інтерпретацію художніх символів [39].

У межах інтерпретації літературних творів психолого-дидактичні аспекти відіграють вирішальну роль у процесі навчання та виховання, формуючи читацьку компетентність, аналітичне мислення і здатність до критичної оцінки тексту. Вони забезпечують розуміння глибших рівнів тексту, включаючи підтекстові смисли, міжтекстові зв'язки та культурні референції. Важливим елементом такого підходу є вплив літературного твору на емоційний та інтелектуальний розвиток читача, що сприяє формуванню моральних цінностей, соціальних орієнтирів та особистісної позиції щодо ключових суспільних ідей.

Психолого-дидактичний аналіз твору дозволяє осмислити поведінку персонажів не лише як художню конструкцію, а як модель соціальних та психологічних процесів. Він сприяє глибшому розумінню мотивації персонажів, їхніх внутрішніх конфліктів та стилю мислення, що дає змогу читачеві не просто засвоювати інформацію, а адаптувати її до власного досвіду та культурного середовища. У контексті літературної освіти цей підхід забезпечує розвиток читацької компетентності, оскільки формує здатність до самостійного аналізу тексту, встановлення смислових зв'язків та критичного мислення [67].

Творчість Павла Загребельного характеризується глибоким історико-філософським осмисленням минулого та його впливу на формування національної свідомості. Його історична романістика базується не лише на документальному відтворенні історичних подій, а й на аналізі особистих мотивацій героїв, їхнього психологічного розвитку та впливу на політичні та соціокультурні процеси. У центрі його наративної стратегії — багатогранні людські особистості, які не просто діють у межах заданого історичного

контексту, а активно його змінюють, використовуючи силу інтелекту, волі та стратегічного мислення [22].

Роман «Роксолана» є однією з найяскравіших художніх реконструкцій історичних подій у творчості Загребельного, оскільки він не лише відтворює біографічний шлях героїні, а й заглиблюється у її внутрішній світ, психологічні конфлікти та процес формування її як державної постаті. Автор розкриває складний процес боротьби між особистими почуттями Роксолани та її політичним обов'язком, що стає основою для розуміння не лише її власної трансформації, а й загального концепту жіночої влади в історії [24].

Філософське осмислення влади у «Роксолані» набуває особливої глибини через демонстрацію того, як головна героїня використовує свою освіту, дипломатичні здібності та стратегічне мислення для досягнення впливу. Її адаптація до нової культури відбувається не через просту зміну способу життя, а через складний психологічний процес інтеграції, у якому вона не лише підкоряється новій системі, а й активно її змінює, формуючи нові культурні та політичні моделі [23].

Отже, роман Загребельного є не просто історичним текстом, а складною інтелектуальною конструкцією, що поєднує політичний аналіз, психологічну драму та глибоке культурологічне осмислення процесів влади та ідентичності. Саме через це «Роксолана» є ключовим твором у межах роксоланіани, оскільки демонструє трансформацію особистості в контексті історичних змін та роль інтелектуальної сили у визначенні політичної долі.

Роксоланіана, як літературний феномен, охоплює широкий пласт художніх, історичних та філософських творів, присвячених образу Роксолани (Насті Лісовської) — українки, яка стала дружиною султана Османської імперії Сулеймана Пишного та відіграла важливу роль у політичних процесах XVI століття. У літературних студіях роксоланіану розглядають як багаторівневу систему історичної реконструкції, що включає біографічні матеріали, художні інтерпретації та культурні парадигми, пов'язані з жіночою владою, дипломатією та адаптацією у чужому середовищі [24].

В українській літературі поняття роксоланіани зазвичай включає історичні романи, драматичні твори та поетичні рефлексії, які не лише відтворюють історичну долю Роксолани, а й формують уявлення про жіночу силу, стратегію виживання та культурну адаптацію у складних політичних умовах. У цьому контексті твори, що належать до роксоланіани, не є лише реконструкцією минулого, а й інтерпретаційними моделями, які дозволяють осмислювати національні концепти боротьби, влади та інтеграції.

Психологічний аспект роману Павла Загребельного «Роксолана» полягає у глибокому зображенні внутрішнього світу героїні та складному процесі її особистісної трансформації. Автор показує еволюцію Насті Лісовської, яка проходить шлях від простої української дівчини до впливової султани, що стала однією з ключових фігур Османської імперії. У цьому контексті розкриваються її інтелектуальні здібності, сильна воля та здатність до самопожертви, які визначають її становище в чужому культурному середовищі.

Одним із головних психологічних мотивів твору є внутрішній конфлікт Роксолани, який проявляється у боротьбі між особистими почуттями та обов'язком перед народом. Її взаємини із султаном Сулейманом не є просто історією кохання, а глибоким психологічним процесом, у межах якого вона змушена балансувати між політичними інтересами, особистими прагненнями та необхідністю адаптуватися до нових реалій. Її амбіції та стратегічне мислення формують складний психологічний портрет, у якому переплітаються страх, прагнення влади, відданість та інтриги [22].

Автор показує, як зміна соціального статусу впливає на психологічну структуру героїні. У ранніх етапах її історії вона постає як невинна, сповнена емоцій дівчина, яка намагається знайти своє місце у світі. Згодом, пройшовши випробування жорстокістю, зрадами та політичними інтригами, Роксолана набуває нових рис – вона стає розважливою, стратегічною та готовою до маніпуляцій заради досягнення власних цілей. При цьому Загребельний не демонізує її характер, а навпаки, змальовує її як людину, що

пристосовується до умов та використовує свій розум, щоб не лише вижити, а й впливати на політичну систему.

У межах психологічної побудови твору автор також наголошує на темі самопожертви. Роксолана усвідомлює, що її положення в Османському дворі вимагає не лише політичних маневрів, але й цілковитої відмови від минулого життя, від звичних форм особистого щастя. Її рішення часто є наслідком раціональних роздумів, а не імпульсивних емоцій, що свідчить про її здатність до глибокого психологічного аналізу ситуації та стратегічного планування [69].

Дидактичний аспект роману «Роксолана» Павла Загребельного ґрунтується на виховній функції художнього тексту, що передає читачеві моральні уроки через образ головної героїні. Роксолана постає не лише як історична постать, а як символ сили духу, розуму та стратегічного мислення, що дозволяє їй долати життєві труднощі й досягати значущих цілей. Її життєва історія стає прикладом того, як особистість може адаптуватися до нових умов, зберігаючи при цьому власну ідентичність, принципи та моральні переконання.

У межах дидактичного наративу автор показує складний шлях формування Роксолани – від полонянки до найвпливовішої жінки Османської імперії. Ця трансформація ілюструє важливість освіти, стратегічного мислення та самовдосконалення як ключових чинників особистісного зростання. Загребельний зосереджується на тому, як героїня засвоює нові знання, адаптується до нових соціокультурних реалій і використовує власний розум для досягнення влади та впливу [4].

Моральна складова твору розкривається через протиставлення слабкості та сили характеру, що ілюструється через випробування, які переживає Роксолана. Вона змушена приймати складні рішення, балансує між власними почуттями та політичною необхідністю. У цьому контексті її образ є втіленням ідеї про відповідальність особистості перед суспільством

та про те, що влада вимагає не тільки інтелектуального розвитку, а й моральної стійкості.

Патріотизм, що проявляється в поведінці героїні, також є важливим дидактичним елементом роману. Незважаючи на своє становище при османському дворі, вона не забуває про своє українське походження, а її дії спрямовані на збереження власної культурної ідентичності. Загребельний показує, що навіть у найскладніших обставинах людина може залишатися вірною своїм цінностям, а її сила духу дозволяє їй не просто вижити, а й впливати на події глобального масштабу [18].

Образ Роксолани формує міфологізовану уяву про сильну та мудру жінку, яка, потрапивши в полон, змогла адаптуватися до нового середовища, використати свої інтелектуальні здібності для досягнення впливу та змінити політичний баланс усього регіону. У літературі її постать часто символізує зв'язок між Україною та світовими історичними процесами, доводячи, що українська культура мала значний вплив далеко за межами власної території.

У романі Павла Загребельного «Роксолана» цей образ набуває особливої глибини та багатшаровості. Письменник не лише осмислює історичний контекст життя Роксолани, а й звертається до її внутрішнього світу, розкриваючи складні психологічні аспекти її боротьби між особистими прагненнями та політичними обставинами. Загребельний акцентує увагу на процесі трансформації героїні: від простої української дівчини до могутньої правительки, що змінює усталені норми, впливає на внутрішньоосманську політику та стає ключовою фігурою тогочасної європейської дипломатії.

Роксолана в романі постає не лише як історична особа, а й як символ національної гідності, жіночої сили та політичної мудрості. Її роль підкреслює важливість стратегічного мислення, освіти та здатності до адаптації у складних умовах. Через її образ автор передає ідеї національної єдності, самоповаги та моральної стійкості, що є важливими для формування української культурної ідентичності [66].

Отже, інтерпретація роксоланіани у межах психолого-дидактичної парадигми підкреслює значущість аналізу внутрішнього світу персонажів, зокрема їхніх мотивацій, емоційної динаміки та світоглядних трансформацій. Це дозволяє не лише глибше зрозуміти психологічний вимір тексту, а й визначити його виховний потенціал у процесі формування читацької компетентності. Історична романістика, що базується на реконструкції жіночого досвіду в умовах політичної нестабільності, розширює межі традиційного літературного аналізу, вводячи в нього елементи психологічного моделювання та морально-етичних рефлексій.

Важливим аспектом такого підходу є можливість залучення дидактичного компонента як структурного елементу тексту, що впливає на світогляд читача, його здатність до критичного мислення та емоційної ідентифікації з героями твору. Функціонування історичних романів у межах сучасної літературної освіти потребує комплексного підходу, що охоплює не лише структурний аналіз тексту, а й дослідження когнітивних механізмів його сприйняття, формування читацьких стратегій та розвиток навичок аналітичного осмислення історичного матеріалу.

Таким чином, психолого-дидактичні аспекти інтерпретації історично орієнтованих творів формують багатовимірну методологічну основу для аналізу літературного тексту, підкреслюючи важливість взаємозв'язку між культурною пам'яттю, художньою реконструкцією та процесами читацького сприйняття. Розвиток цього напрямку досліджень сприяє поглибленню методологічних стратегій літературної освіти, забезпечуючи цілісний підхід до аналізу текстових структур, філософських концепцій та психологічних механізмів взаємодії читача з літературним твором.

РОЗДІЛ 2

ІКТ В КОНТЕКСТІ ТЕХНОЛОГІЗАЦІЇ УНІВЕРСИТЕТСЬКОГО ВИВЧЕННЯ ІСТОРИЧНОЇ ПРОЗИ ТА РОЗВИТКУ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

2.1. Метафорика концептів і символів у «Роксолані» П. Загребельного. Синтез історичної правди й художнього вимислу в авторській інтерпретації постаті Роксолани

Роман Павла Загребельного «Роксолана» посідає особливе місце у вітчизняному літературному процесі другої половини ХХ століття. Письменник звернувся до історичної постаті українки Анастасії Лісовської, яка, потрапивши в полон, стала дружиною султана Османської імперії Сулеймана Пишного, та зуміла впливати на політичні процеси у величезній державі. Образ Роксолани в культурній пам'яті є суперечливим: із одного боку, він пов'язаний з мотивами зради рідній землі, з іншого — із символом духовної сили, дипломатичної мудрості та українського жіночого архетипу. Завдання Загребельного полягало не лише в художньому відтворенні історії, а й у створенні концептуально-символічної моделі, що відображає універсальні смисли свободи, влади, любові та пам'яті.

У цьому контексті важливим є аналіз метафорики концептів і символів, що формують художню структуру роману. Вони дозволяють виявити, яким чином письменник поєднує історичну правду з авторським вимислом, створюючи багатоплановий образ героїні, котра водночас є реальною постаттю й символом української духовності.

У романі Павла Загребельного «Роксолана» художній світ розгортається як багатопланова система, у центрі якої перебуває не лише історична постать Насті Лісовської, а й складний комплекс ідей, символів та культурних кодів. Автор не зводить текст до хронологічного відтворення подій чи біографічних фактів, натомість творить художню модель доби, де

особисте переплітається з універсальним, а приватна жіноча доля стає втіленням глобальних цивілізаційних процесів. Власне, ключем до розуміння роману постає концептуальна наповненість, що формує смисловий каркас твору та задає напрямки його інтерпретацій [16]. У центрі цього каркасу опиняються ті концепти, що виходять за межі індивідуального досвіду та набувають ознак універсальї культури: вони одночасно віддзеркалюють епоху й розкривають глибинну психологію героїні. Символічна багатозначність концептів дозволяє роману стати не лише реконструкцією минулого, а й художньо-філософським дискурсом про владу, любов, духовність та історичну пам'ять. Саме через систему концептів «Роксолана» перетворюється на текст-код, де кожен образ, подія чи психологічна деталь розгортається на знак ширших культурних смислів (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Концепти у романі П. Загребельного «Роксолана» та їх значення

Концепт	Значення у романі
Воля	Перехід від особистої свободи до політичного впливу
Кохання	Любов як рушій політичних і духовних трансформацій
Влада	Символ боротьби за самоствердження у чужому світі
Жінка	Уособлення культурного посередництва і сили духу
Батьківщина	Постійна присутність у вигляді пам'яті та символічного коріння

Джерело: складено автором за даними [2]

Табл. 2.1 репрезентує ядро смислового коду твору, показує, у яких семантичних площинах і через які опозиції автор будує художню модель героїні і світу, в якому вона діє. У цій таблиці кожен конструкт — «воля», «кохання», «влада», «жінка», «батьківщина» — виступає не як ізольований семантичний блок, а як відбиток складних історико-культурних та психологічних процесів, що трансформуються в оповідному й образотворчому плані роману. Опис цих концептів вимагає аналітичного

підходу, який поєднує семіотичну декомпозицію, герменевтичну інтерпретацію та врахування авторської полеміки з історичною традицією.

Концепт волі у загребельнівському прочитанні Роксолани має подвійний вектор: він зберігає алюзії на початкову, «нативну» свободу дівчинки з Рогатина й одночасно маркує процес переходу до нової форми суб'єктності в умовах османського двору. У тексті воля представлена не як абстрактна категорія, а як динамічна якість, що модифікується під тиском зовнішніх обставин і внутрішніх морально-психологічних виборів. Через наративні прийоми — фокусування на внутрішніх монологів, ретроспективні спогади, мотиви втрати і повернення образів дитинства — воля стає не стільки правом на фізичну автономію, скільки здатністю до самовизначення, до перетворення власного становища в інструмент впливу. Ця трансформація втілюється в символіці пересування простору (Рогатин — море — Стамбул), де межі свободи постійно переглядаються й деконструються [22].

У складному механізмі роману кохання виступає одночасно як емоційний і політичний рушій. Воно не є простим афектом, відокремленим від владних практик; натомість автор редукує традиційну романтичну семантику і перетворює почуття на функціональний елемент політичної легітимації та дипломатичної стратегії. Кохання у творі має ярусність — інтимний вимір співіснує з публічною функцією, а його прояви часто подані через метафоричні конструкції (жести, ритуали, символічні предмети), що пишуться в тексті як індикатори влади та довіри. Така семантична інтеграція кохання і політики дозволяє розглядати взаємини Роксолани не як приватну драму, а як поле, де формується політична агентність жінки [23].

Влада у романі постає як спектр від персональної до інституційної, і через образ Роксолани Загребельний досліджує шляхи набуття й легітимації впливу в імперському контексті. Влада не редукується до прямого панування; вона виявляється у вмілому використанні символічного капіталу, у динаміці соціальних зв'язків, у мистецтві медіації між різними культурними центрами. Нарративна стратегія зміщення акцентів із зовнішніх актів влади на

процедури її внутрішнього набуття дає змогу уявити владу як процес, що потребує психологічної стійкості, такту й розуміння культурних кодів іншого середовища. У цьому контексті влада слугує і як аналітична категорія, і як сюжетна мотивація: вона пояснює дії персонажів, структурує конфлікти й виступає критерієм оцінки моральних виборів [24].

Концепт «жінка» представлений як уособлення культурного посередництва та сили духу; така формула означає, що образ Роксолани в творі виводиться за межі суто гендерного кліше. Автор будує жіночий образ як комплекс функцій і ролей: матері, коханої, стратега, меценатки, а також як провідника культурних практик. Жінка тут – не пасивний об'єкт, а активний суб'єкт культурної трансляції: через неї відбувається зустріч і взаємопроникнення української та османської традицій, реалізація м'якої влади, кодифікація естетичних і моральних норм. Літературно-естетичні засоби, якими це досягається, включають повільну розгортку характеру, багат шарове оповідне тло, інтертекстуальні алюзії, що разом творять образ «жінки-стратега», сумісний із загальною концептуальною програмою роману.

Батьківщина функціонує як меморіальний та ідентичнісний центр, який незважаючи на фізичну віддаленість, зберігає свою вагу у внутрішньому світі героїні. У загребельнівській інтерпретації батьківщина не зводиться до територіального поняття; вона виступає як символ пам'яті, морального коріння й культурного імперативу, який наповнює життєві рішення героїні змістом і моральним фундаментом. Авторський текст робить присутність батьківщини постійним фоновим пріоритетом, що детермінує емпатичні зв'язки героїні з родом, мовою, традиціями і стає чинником, що формує її етичні орієнтири в чужому середовищі. В оповідній техніці це виражається через мотиви листування, спогади, ритуалізовані повтори образів рідного краю, які виконують функцію наративної котви [49].

Аналіз в цілому показує, що ці концепти функціонують у тісній взаємодії: воля перетворюється на підґрунтя для здобуття влади; кохання виступає каталізатором перетворень, що мають як приватний, так і

суспільний вимір; жіночість постає як медіатор культур і як інструмент соціальної адаптації; батьківщина стабілізує моральний простір і забезпечує етичну референтність. Ці взаємозв'язки віддзеркалюються в композиції роману, у структурі мотивів і в тематичних вузлах, котрі автор системно повторює і перетворює у процесі нарації. Тому трактування кожного конструкту повинно відбуватися в межах цієї інтегрованої семантичної мережі, де кожен елемент отримує своє повне значення тільки через співвідношення з іншими [59].

Символічний рівень образності у романі Павла Загребельного «Роксолана» постає одним із найважливіших механізмів художнього моделювання дійсності, адже саме через систему символів автор структурує уявлення про внутрішній світ героїні, її духовний шлях та еволюцію від полонянки до постаті, яка визначає долю імперії. Символи функціонують не як декоративні елементи чи випадкові художні деталі, а як смислові маркери, що забезпечують глибину тексту та його багатосаровість. Вони репрезентують ключові екзистенційні опозиції – свобода й неволя, минуле й сучасне, особисте й державне, внутрішнє й зовнішнє – та водночас акумулюють у собі культурні й історичні коди, які роблять роман інтертекстуальним і поліфонічним. У символічних образах простежується як особиста драма Роксолани, так і ширші цивілізаційні контексти, адже кожен символ відкриває простір для інтерпретацій, де поєднуються українська пам'ять і східна традиція, індивідуальне переживання і загальноісторичний досвід [64] (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Символи та їх смислове наповнення у романі П. Загребельного

«Роксолана»

Символ	Інтерпретація
Султанський гарем	Замкнений простір як метафора несвободи
Палац Топкапи	Місце трансформації особистості Роксолани
Листи до батьківщини	Зв'язок між минулим і теперішнім, духовна нитка

Море	Розмежування світів та межа між долею і свободою
Родинна пам'ять	Моральний орієнтир та духовна опора

Джерело: складено автором за даними [44]

Образ султанського гарему в романі функціонує як концентрований знак обмеження, але цей символ не є одномірним; він виступає простором одночасно фізичної ізоляції і складної соціальної ієрархії, де структурно відбувається перетворення особистості. Гарем у Загребельного має гетеротопічну природу: це місце, де діють свої правила, де приватне стикається з політичним, і де індивідуальна суб'єктність вимушена шукати шляхи адаптації й самозбереження. У художньому вирішенні гарем постає як архетипічна «межа», що дозволяє автору через обмеження візуалізувати внутрішню боротьбу героїні – її прагнення волі, відчуття втрати, але одночасно й вироблення тонких соціальних стратегій. Семіотично гарем виступає як метонімія неволі: конкретний простір репрезентує ширшу історичну та культурну практику підпорядкування, але через наративні техніки (фокусування на деталях побуту, внутрішні монологи, сцени спостереження) він трансформується також у місце випробувань і становлення агентності [47, с. 19].

Палац Топкапи у творі виконує іншу, комплементарну функцію: він є символом інституційної влади й одночасно сценографічною зоною, де відбувається «публічна» трансформація – перехід від приватного до офіційного статусу. Палац як символ поєднує в собі просторі атрибути влади й культури: його архітектоніка, палацові ритуали, інтер'єри й предмети матеріальної культури утворюють семантичний фон, на якому читачеві відкриваються механізми легітимації впливу. У наративі Топкапи діє як центр, котрий перетягує на себе часово-просторову увагу: сюди приходять історичні рішення, сюди спрямовується політична енергія, і саме тут відбувається інституційна інкорпорація особистісного досвіду героїні в імперську матрицю. Зрізи оповіді, що відбуваються в палаці, посилюють

динаміку вертикальної влади та показують, як символічний капітал переводиться у реальні політичні наслідки.

Листи до батьківщини в романі мають багатофункціональний характер і працюють як своєрідні «медіатори пам'яті»: вони відновлюють лінію діалогу між минулим і сьогоденням, підтримують емоційну й культурну прив'язаність і одночасно стають інструментом самоідентифікації. Епістолярний мотив виконує в тексті функцію як невербальної нитки пам'яті; лист уособлює акт звернення, акт підтвердження власних коренів у ситуації просторової розривності. На рівні дискурсу листи працюють як перформативні акти: вони не лише описують стан, а й впливають на реальність — відновлюють моральні орієнтири, формують етичні виміри рішень, часом корегують поведінку адресата і самої авторки листа. Семіотично епістоля виступає як контрапункт до палацу й гарему: якщо ті символи репрезентують зовнішні інституції впливу, то лист — внутрішній зв'язок, ресурс самоідентифікації і чинник інтроспективної стабілізації [47, с. 22].

Море у творі постає як універсальний символ межі, переходу і невизначеності. У міфологічній та літературній традиції море часто виступає як простір переходу між світами, і в загребельнівській оповіді воно виконує цю функцію: море розмежовує географічні й культурні світи, одночасно будучи метафорою фатальності й свободи. Воно є джерелом просторової мобільності — преградою, що одночасно відокремлює і дозволяє подолати відстань. У текстуальному плані мотив моря активізується у сценах подорожі, в метафоричних порівняннях і в асоціативних рядах, де вода стає виражальним інструментом підсилення екзистенційних питань героїні. Семіотично море є «межовою» категорією, що дозволяє авторам і читачам думати про ідентичність у динаміці: не як статичний набір ознак, а як процес, що позначається рухом через простори і часові слої.

Родинна пам'ять у творі функціонує як моральний ідентифікатор; вона теоретично виступає як репозитарій цінностей, опора при моральних дилемах

і джерело психологічної стійкості. У семантичному порядку пам'ять родини не лише нагадує про витоки, а й забезпечує епістемологічну основу для суджень героїні щодо світу, у якому вона опинилась. Цей символ вводить у текст динаміку між колективною та індивідуальною пам'яттю, показуючи, як культурні наративи родини перетворюються на наративи самосвідомості. У художній техніці родинна пам'ять активується через повтори мотивів, ремінісценції, сновидіння й ритуалізовані спогади, що постійно повертають читача до питання про те, наскільки старі наративи можуть впливати на сучасні практики існування [47, с. 23].

У романі «Роксолана» історична реальність і художній вимисел взаємопроникають настільки органічно, що створюють єдину смислову тканину тексту, де документальна достовірність переплітається з художньою інтерпретацією. Автор свідомо вибудовує модель історико-літературного досвіду, у якій факти, підтверджені архівними та хронікальними джерелами, не існують як ізольовані елементи, а трансформуються через художні прийоми, метафори та психологічну реконструкцію подій. Такий підхід дозволяє не лише відтворити минуле, а й надати йому осмисленої наративної глибини, де внутрішній світ героїні, її емоційні переживання та моральні вибори стають важливими чинниками історичного процесу. У цьому контексті співвідношення історичної правди та художнього домислу виступає не як протиставлення фактів і вигадки, а як продуктивна взаємодія, що формує цілісну образно-смислову структуру роману. Табл. 2.3 ілюструє ключові аспекти такого поєднання, демонструючи, яким чином автор зберігає історичну достовірність, водночас надаючи подіям художньої експресії та психологічної глибини.

Таблиця 2.3

Історична правда та художня вигадка у романі П. Загребельного
«Роксолана»

Аспект	Історичні дані	Художня інтерпретація
Походження Роксолани	Українка з Рогатина, потрапила в полон	Посилення мотиву дитинства і волі

Її влада при султані	Офіційна дружина султана Сулеймана	Наголос на психологічній боротьбі у гаремі
Вплив на політику	Документально підтверджений дипломатичний вплив	Емоційне підсилення дипломатичної активності
Особисті почуття	Мало джерел, гіпотетичні відомості	Глибокі внутрішні монологи і переживання
Роль у культурі	Легендарний статус в історичній пам'яті	Образ як символ українського духу

Джерело: складено автором за даними [61]

Табл. 2.3 демонструє, що Загребельний не обмежується сухою фіксацією фактів, а трансформує їх у художню тканину тексту, де психологічні, емоційні та культурні виміри персонажа отримують автономну вагу, не втрачаючи при цьому зв'язку з історичною реальністю. Така комбінація дозволяє не лише відтворити історичні події, а й реконструювати внутрішній світ героїні, її мотивацію, моральні й етичні дилеми, а також символічний потенціал її діяльності у суспільно-політичному контексті Османської імперії.

Аспект походження Роксолани демонструє принцип роботи автора з історичною достовірністю: на рівні фактів героїня дійсно була українкою з Рогатина, потрапила в полон, що відповідає хронікам та архівним даним. Проте художня інтерпретація розширює цей факт до метафори дитинства, втрати свободи та початкової етапності становлення особистості. Автор концентрує увагу на переживаннях Роксолани, її психологічній мобілізації, що дозволяє читачеві усвідомити процес трансформації особистості в умовах радикальної зміни соціального і культурного середовища. Таким чином, поєднання факту та художнього домислу створює не просто історичний портрет, а психологічно й семантично насичений образ [60].

Щодо влади Роксолани при султані, показано двояку природу її функціонування: документально підтверджена роль як офіційної дружини султана Сулеймана забезпечує історичну основу, тоді як художня інтерпретація концентрується на внутрішній боротьбі героїні, її адаптації до гаремної ієрархії, умінні маневрувати між політичними інтересами та

власними моральними імперативами. Це поєднання дозволяє оцінити владу не лише як інституційну категорію, а й як психологічний процес — здатність діяти, впливати і зберігати власну ідентичність у складних соціальних структурах.

Вплив Роксолани на політику також представлений у двох площинах: історичні джерела підтверджують факт її дипломатичного впливу на рішення султана, проте авторська реконструкція надає цьому впливу емоційної інтенсивності, створюючи відчуття активного морального та політичного суб'єкта. Емоційне підсилення, яке виникає у художньому контексті, дозволяє читачеві оцінити складність процесів прийняття рішень і роль особистості в історичному розвитку, а також співвіднести політичну активність з внутрішніми переживаннями та мотивами героїні [73].

Особисті почуття Роксолани ілюструють специфіку роботи автора з малодокументованими аспектами біографії: історичні джерела містять лише фрагментарні відомості про емоційний світ героїні, тоді як художня реконструкція наповнює їх глибокими внутрішніми монологами та переживаннями, що формують багатовимірний психологічний портрет. Завдяки цьому читач отримує можливість усвідомити процес морального і духовного становлення, який документальні дані лише намічають, а художній текст розгортає у повноцінний наративний досвід.

Роль Роксолани у культурі демонструє, як автор трансформує легендарний статус героїні в історичній пам'яті в символічний образ українського духу та національної ідентичності. Якщо історичні джерела фіксують факт впливу на османське політичне середовище, художня інтерпретація підкреслює культурологічну й символічну функцію персонажа: Роксолана постає як посередник між народами, культурними традиціями та цивілізаційними контекстами, а її образ стає поліфонічним знаком, що поєднує історію, психологію та культурні наративи.

В «Роксолані» Павла Загребельного чітко простежується специфічний художній прийом, який поєднує історичні факти з елементами художньої

вигадки. Автор не обмежується хронологічним викладом фактів або реплікацією документальних джерел, а будує текст як інтегральну модель, де реалії минулого поєднуються з художньою міфотворчістю, створюючи цілісну, смислово насичену картину епохи та долі головної героїні. Такий підхід дозволяє не лише реконструювати політичні, культурні та соціальні процеси, а й трансформувати їх у художній досвід, що включає психологічну глибину, символічну значущість та морально-етичну рефлексію. Синтез історичного та художнього у творі Загребельного формує особливий наративний простір, у якому документальна достовірність стає основою для художньої інтерпретації, а міфологізація подій і образів забезпечує багаторівневу семантичну структуру роману. Табл. 2.4 ілюструє, яким чином поєднуються конкретні історичні реалії та авторська художня візія, створюючи інтегральну модель тексту, де політика, побут, культура, релігія та особистість героїні отримують комплексну, багатовимірну інтерпретацію.

Таблиця 2.4

Синтез історичного та художнього у романі П. Загребельного

«Роксолана»

Сфера	Історичні реалії	Художня візія
Політика	Реальна участь Роксолани у дипломатії	Драматизація політичної боротьби
Побут	Побут гарему і палацу	Психологічна реконструкція внутрішнього світу
Культура	Меценатство і культурна діяльність	Акцент на універсальних цінностях
Релігія	Приналежність до ісламської традиції	Поєднання східного й українського світогляду
Особистість	Відомості обмежені та фрагментарні	Створення багат шарового символічного образу

Джерело: складено автором за даними [79]

Табл. 2.4 слугує наочною ілюстрацією того, як автор організовує текстову тканину, поєднуючи документальні відомості з художньою інтерпретацією. Синтез проявляється в тому, що кожна сфера дослідження — політика, побут, культура, релігія та особистість — одночасно ґрунтується на

історичних реаліях і наповнюється художньою візією, що дозволяє поглиблено інтерпретувати події та мотиви героїні, створюючи багатовимірний наративний простір.

Політична сфера відображає органічне поєднання фактичного учасця Роксолани у дипломатичному житті Османської імперії та драматизованого художнього бачення цих подій. Історична достовірність підтверджує її вплив на рішення султана Сулеймана, а художня реконструкція акцентує увагу на внутрішній боротьбі, моральних дилемах і стратегічному мисленні героїні, що дозволяє оцінювати політичні процеси не лише як об'єктивну реальність, а й як сферу психологічного та символічного впливу [80].

Побутові реалії гарему і палацу поєднують зовнішні атрибути життя та соціальні структури з художньою реконструкцією внутрішнього світу Роксолани. Побутові деталі стають матеріалом для психологічного аналізу: через опис інтер'єрів, ритуалів, правил поведінки автор створює умовну карту психоемоційного стану героїні, де зовнішні обмеження перетворюються на внутрішні випробування і чинники особистісного становлення.

Культурна сфера відображає як фактичну діяльність Роксолани у сфері меценатства, так і авторську інтерпретацію, що акцентує на універсальних цінностях. Завдяки цьому синтезу читач отримує змогу оцінити культурну роль героїні не лише через історичні відомості про її благодійність та покровительство мистецтв, а й як інструмент формування моральних і етичних орієнтирів, що набувають символічного та наративного значення.

Релігійна сфера демонструє інтеграцію конкретної історичної належності до ісламської традиції з художньою інтерпретацією, де поєднуються східні практики та український світогляд героїні. Така взаємодія дозволяє підкреслити синкретичну природу Роксолани як культурного і психологічного мосту між цивілізаціями, а також відобразити морально-етичні суперечності, пов'язані з її становищем у чужому середовищі.

Що стосується особистості, показано, як обмежені та фрагментарні історичні відомості перетворюються у багатошаровий символічний образ через художню реконструкцію. Автор формує складний психо-емоційний портрет, де внутрішні переживання, стратегічне мислення та моральні вибори поєднуються з історично підтвердженими фактами, створюючи цілісний образ, що володіє як історичною, так і художньою достовірністю [83].

Таким чином, роман «Роксолана» є синтетичним твором, у якому Павло Загребельний поєднав історичну достовірність із художньою метафорику. Концепти волі, влади, кохання, жіночої ідентичності та батьківщини формують семантичне ядро тексту, а символіка гарему, моря, листів, палацу Топкапи й пам'яті створює глибинний підтекст. Взаємодія історичної правди та авторського домислу дозволила письменникові не лише відтворити життя видатної історичної постаті, а й перетворити її на літературний міф, що символізує силу української духовності та жіночої самореалізації. Таким чином, роман Загребельного — це не лише історичний наратив, а й філософсько-символічна модель, яка розкриває універсальні закономірності людського існування.

2.2. Принципи моделювання читацької компетентності студентів у процесі контекстного вивчення роману П. Загребельного «Роксолана»

Формування читацької компетентності студентів є одним із ключових завдань сучасних закладів вищої освіти, оскільки воно передбачає не лише здатність до розуміння художнього тексту, а й уміння інтерпретувати його в ширшому культурному, історичному й філософському контексті. Вивчення роману Павла Загребельного «Роксолана» у закладах вищої освіти відкриває широкі можливості для моделювання читацької компетентності завдяки поєднанню історичної проблематики, символіко-метафоричного рівня й складної жанрової структури. Контекстний підхід у цьому випадку виступає

методологічним підґрунтям, що дозволяє студентам осмислювати художній твір у взаємодії з історичними документами, культурною пам'яттю, літературними традиціями та сучасними інтерпретаційними практиками [89].

У сучасній педагогіці читацька компетентність трактується як інтегративне утворення, що включає когнітивний, ціннісний, культурологічний і комунікативний компоненти. Вона виявляється у здатності читача не лише сприймати зміст твору, а й розкривати підтексти, символічні коди, інтертекстуальні зв'язки, інтегруючи їх у власну систему знань і цінностей.

У контексті вивчення роману Павла Загребельного «Роксолана» особливо важливим стає розгляд читацької компетентності як багатовимірної структури, що поєднує когнітивні, аксіологічні, культурологічні та комунікативні компоненти. Такий підхід дозволяє не лише оцінювати рівень засвоєння студентами фактологічного й художнього матеріалу, а й визначати здатність до осмисленого, критично виваженого та емоційно рефлексивного прочитання тексту. Табл. 2.5 ілюструє складові цієї компетентності, визначаючи їхні функції та взаємозв'язки, що створюють комплексну модель розвитку читача, здатного до глибокого інтерпретативного та культурного аналізу художнього твору.

Таблиця 2.5

Структура читацької компетентності студента

Компонент	Характеристика
Когнітивний	Знання про історико-літературний контекст, жанр, сюжетно-композиційні особливості
Аксіологічний	Усвідомлення ціннісного змісту твору, формування власних моральних орієнтирів
Культурологічний	Інтерпретація твору у зв'язку з історичною пам'яттю та культурними традиціями
Комунікативний	Здатність до дискусії, аргументованого висловлювання та діалогу з текстом

Джерело: складено автором за даними [53]

Когнітивний компонент виступає фундаментом читацької компетентності, оскільки забезпечує студента системою знань про історико-

літературний контекст, жанрові особливості та сюжетно-композиційні механізми роману. Він дозволяє орієнтуватися у структурі тексту, розуміти взаємозв'язки між подіями, мотивами і персонажами, а також формує базу для подальшої інтерпретації та аналізу. Когнітивна складова виступає своєрідним «кодовим каркасом», який забезпечує логіку сприйняття та осмислення художньої реальності, що, у випадку роману «Роксолана», включає як історичні факти, так і художні домисли автора.

Аксіологічний компонент спрямований на формування ціннісного сприйняття тексту і розкриває здатність студента усвідомлювати моральні, етичні та культурні імперативи, закодовані у творі. Через аналіз переживань, мотивів та рішень героїні читач розвиває власні моральні орієнтири та критичне ставлення до соціальних і особистісних дилем, що дозволяє роману виконувати не лише естетичну, а й виховну функцію. Аксіологічна складова забезпечує інтеграцію емоційного і інтелектуального сприйняття тексту, що сприяє формуванню зрілої читацької позиції [68].

Культурологічний компонент демонструє здатність студента співвідносити текст з історичною пам'яттю, культурними традиціями та цивілізаційними кодами. Він дозволяє відтворювати контекст, у якому розгортається дія роману, аналізувати символічні та концептуальні пласти твору, а також оцінювати культурне значення образів, подій та ідей. Такий підхід забезпечує поглиблене розуміння тексту як продукту певної культурної епохи та сприяє розвитку міжкультурної компетентності, що є особливо важливим у вивченні творів із сильним історико-національним та цивілізаційним забарвленням.

Комунікативний компонент визначає здатність студента до взаємодії з текстом і іншими учасниками освітнього процесу через аргументовану дискусію, обговорення та діалог. Він забезпечує розвиток критичного мислення, вміння формулювати власну позицію, сприймати альтернативні точки зору та адекватно її аргументувати. У контексті роману «Роксолана» комунікативна компетентність дозволяє обговорювати складні моральні та

історичні питання, аналізувати політичні, соціальні та культурні аспекти твору, а також відпрацьовувати навички інтерпретації символів, концептів і художніх прийомів [87].

Контекстний підхід у вивченні роману Павла Загребельного «Роксолана» передбачає комплексне осмислення тексту через взаємодію з різними видами джерел, що дозволяє розкрити багатовимірність художньої реальності та глибину образу героїні. Інтеграція історичних документів, дипломатичних матеріалів Османської імперії, фольклорних джерел та сучасних досліджень з історії культури створює умови для багатопланового аналізу, де історичні факти поєднуються з художньою реконструкцією, а культурні й психологічні аспекти взаємодіють із літературними та філософськими контекстами. Такий підхід не лише підвищує рівень змістового сприйняття тексту, а й формує у студентів навички критичного мислення, порівняльного аналізу та інтерпретації, дозволяючи оцінити твір у широкому історико-культурному та літературному полі. Табл. 2.6 ілюструє основні рівні контекстного аналізу, що забезпечують цілісне й системне розуміння роману.

Таблиця 2.6

Рівні контекстного аналізу роману Павла Загребельного «Роксолана»

Рівень	Зміст
Історичний	Порівняння з реальними фактами з життя Роксолани
Культурний	Інтеграція мотивів української та східної культурних традицій
Літературний	Взаємозв'язки з жанром історичного роману, бароковими та романтичними традиціями
Філософський	Осмислення категорій свободи, влади, любові
Психологічний	Аналіз внутрішнього світу героїні через її метафоричний образ

Джерело: складено автором за даними [70]

Табл. 2.6 демонструє, як різні рівні дослідження сприяють формуванню комплексного розуміння художнього тексту. Ця структура дозволяє поєднувати історичні, культурні, літературні, філософські та психологічні аспекти, що забезпечує цілісне сприйняття твору та глибоке осмислення його

змісту, символіки та художніх прийомів. Контекстний аналіз у такій системі виступає не лише як метод, а й як когнітивно-інтерпретаційний інструмент, який формує здатність студента встановлювати зв'язки між художньою реальністю і зовнішніми джерелами знань.

Історичний рівень акцентує увагу на зіставленні подій роману з реальною біографією Роксолани та історичними умовами Османської імперії. Такий аналіз дозволяє студентам розрізняти документальні факти й авторську реконструкцію, оцінювати достовірність описаних подій і зрозуміти механізми художньої інтерпретації історичних процесів. Через історичний рівень формується критичне мислення, здатність порівнювати художні образи з реальною історичною практикою, що дає можливість глибше усвідомити динаміку влади, політичних інтриг та соціальних структур, у яких перебуває героїня [73].

Культурний рівень контекстного аналізу відображає інтеграцію українських та східних традицій у художньому тексті, демонструючи, як Загребельний поєднує фольклорні, релігійні та естетичні коди двох культурних просторів. Цей рівень дозволяє відстежити культурну ідентичність Роксолани, її роль як посередника між народами, а також символічне значення образу в контексті національної пам'яті та цивілізаційних наративів. Аналіз культурного рівня сприяє формуванню здатності розпізнавати культурні алюзії, інтертекстуальні зв'язки та символічні стратегії автора, що підсилює глибину інтерпретації тексту.

Літературний рівень акцентує увагу на взаємозв'язках роману з жанром історичного роману та традиціями барокової і романтичної літератури. Він дає змогу студентам аналізувати композиційні рішення, жанрові прийоми, сюжетні конфлікти та художні методи, які Загребельний використовує для створення багатопланового наративу. Літературний рівень також сприяє розумінню способів художньої реконструкції історії, застосування символів, метафор і концептів як засобів формування психологічного та культурного портрета героїні.

Філософський рівень контекстного аналізу орієнтований на осмислення ключових категорій твору, таких як свобода, влада, любов, мораль і відповідальність. Він дозволяє студентам оцінювати не лише зовнішні дії героїні, а й глибинні мотиви її поведінки, внутрішні конфлікти та моральні дилеми. Через філософську призму читачі формують власні етичні та моральні орієнтири, вчаться співвідносити особистісні вибори з універсальними цінностями, що підвищує критичну та рефлексивну складову читацької компетентності.

Психологічний рівень відображає аналіз внутрішнього світу Роксолани через її метафоричний образ і художньо реконструйовані переживання. Цей рівень дозволяє студентам зрозуміти психологічну мотивацію героїні, її емоційні реакції, процеси саморозвитку та адаптації в складних соціальних і політичних умовах. Психологічний аналіз інтегрує знання з історії, культури та літератури, створюючи цілісний образ особистості, що перебуває на перетині індивідуальної долі та історичних подій [72].

Формування читацької компетентності студентів є складним психолого-педагогічним процесом, що передбачає послідовну інтеграцію когнітивних, культурологічних, аксіологічних та комунікативних навичок у практику роботи з художнім текстом. У контексті вивчення роману Павла Загребельного «Роксолана» особливої значущості набуває поетапна організація діяльності, яка дозволяє поєднати первинне сприйняття тексту, його інтерпретацію, порівняння з історико-культурним контекстом, критичну оцінку та комунікативну реалізацію результатів. Такий підхід забезпечує системний розвиток читача, формує здатність до аналітичного мислення, самостійного осмислення художніх ідей, а також уміння інтегрувати особистий досвід у процес інтерпретації твору. Рис. 2.1 ілюструє етапи формування читацької компетентності на матеріалі роману, відображаючи логіку педагогічної організації навчальної діяльності та взаємозв'язок між усіма складовими процесу.

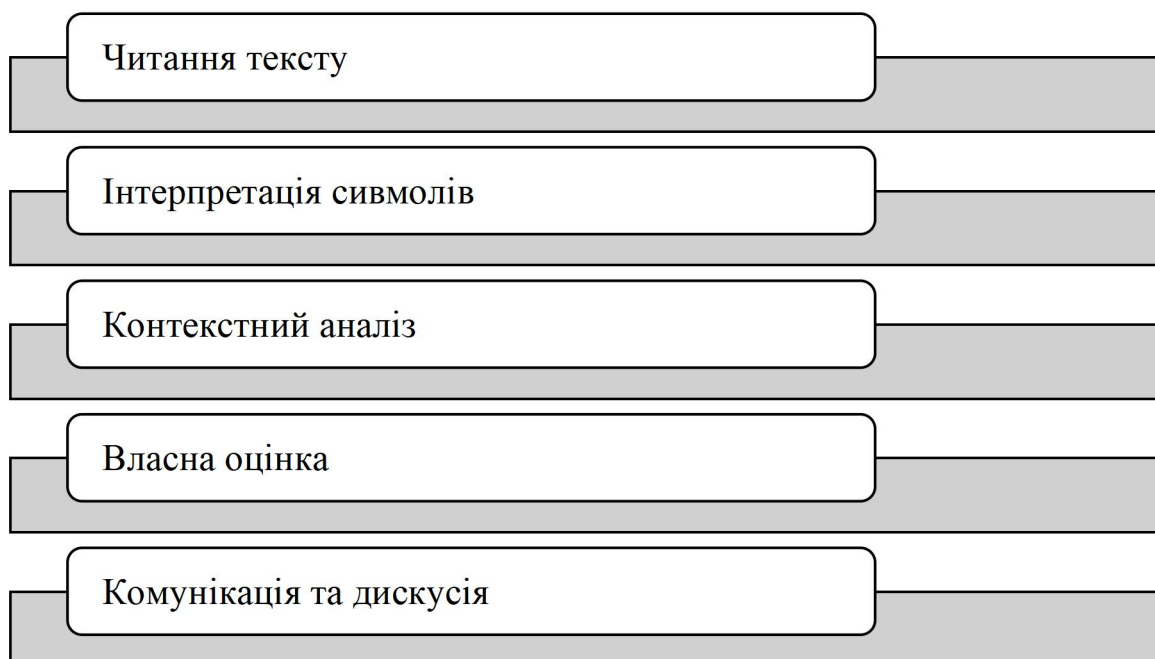

Рис. 2.1 Етапи формування читацької компетентності на матеріалі роману П. Загребельного «Роксолана»

Джерело: складено автором за даними [80]

Перший етап, позначений як «Читання тексту», виступає фундаментом навчальної діяльності: він передбачає первинне сприйняття художнього матеріалу, знайомство з сюжетними лініями, персонажами та композиційними особливостями твору. На цьому етапі студенти здійснюють констатуюче сприйняття інформації, формують початкове уявлення про художній світ та готуються до більш глибокого аналізу.

Другий етап («Інтерпретація символів») зосереджений на осмисленні художніх засобів та символічного наповнення тексту. Він передбачає аналіз концептів, метафор, образних структур і художніх прийомів, через які автор передає психологічний стан героїні, соціальні взаємини та історичні реалії. На цьому етапі відбувається трансформація поверхневого сприйняття в аналітичне, формуються навички тлумачення смислових шарів тексту, а також уміння встановлювати зв'язки між конкретними елементами художньої композиції та їхнім символічним значенням [63].

Третій етап («Контекстний аналіз») забезпечує інтеграцію художнього тексту з зовнішніми джерелами інформації. Студенти порівнюють описані події з історичними фактами, оцінюють культурні та соціальні умови, що впливали на життя Роксолани, та зіставляють літературний наратив із фольклорними та історичними джерелами. Цей етап розвиває критичне мислення, здатність до системного порівняння, а також вміння співвідносити художній образ із реаліями історичного та культурного контексту.

Четвертий етап («Власна оцінка») передбачає рефлексивну діяльність студента, спрямовану на формування власної позиції щодо прочитаного тексту. Тут здійснюється осмислення моральних, етичних та естетичних аспектів роману, оцінюється поведінка персонажів, їхні мотиви та рішення, а також вплив тексту на формування ціннісних орієнтирів читача. Цей етап є ключовим для розвитку аксіологічної складової читацької компетентності та сприяє формуванню здатності до аргументованого вираження власного ставлення.

П'ятий етап («Комунікація і дискусія») забезпечує соціалізацію результатів індивідуального аналізу та інтеграцію здобутого досвіду у колективний освітній процес. Студенти обговорюють свої висновки, ведуть аргументовані дискусії, порівнюють точки зору однокурсників, аналізують альтернативні інтерпретації тексту та розвивають навички діалогічного мислення. На цьому етапі компетентність проявляється в здатності до комунікації, критичного обґрунтування позиції та інтеграції особистого досвіду з колективним осмисленням художнього твору.

Реалізація принципів формування читацької компетентності у процесі вивчення роману Павла Загребельного «Роксолана» передбачає застосування різноманітних методичних підходів, які інтегрують когнітивну, культурологічну та комунікативну складові навчальної діяльності. Використання проблемних питань, інтерактивних технологій, аналізу художніх символів і концептів, а також порівняння з історичними джерелами створює умови для глибокого і багатовимірного осмислення тексту. Важливу

роль у цьому процесі відіграє застосування мультимедійних матеріалів — екранізацій, історичних карт, візуальних реконструкцій османського двору, що дозволяє розширити культурологічний і комунікативний простір навчальної діяльності. Табл. 2.7 ілюструє основні методичні прийоми контекстного вивчення та їхні функціональні можливості, демонструючи, як педагогічні інструменти сприяють інтеграції знань, розвитку герменевтичних навичок і формуванню практичної компетентності студентів.

Таблиця 2.7

Методичні прийоми контекстного вивчення

Приєм	Функція
Порівняльний аналіз	Розширює знання про історичний і літературний контексти
Інтерпретація символів	Розвиває герменевтичні навички
Дискусії й дебати	Формують комунікативну компетентність
Проектна діяльність	Сприяє інтеграції знань у практичні форми
Візуалізація (карти, ілюстрації)	Посилює культурологічний аспект навчання

Джерело: складено автором за даними [69]

Порівняльний аналіз виступає інструментом, що розширює знання студентів про історичний і літературний контексти твору. Завдяки цьому прийому студенти здійснюють зіставлення подій роману з історично достовірними фактами, оцінюють ступінь художньої реконструкції подій та осмислюють політичні, соціальні й культурні процеси, відображені в тексті. Порівняльний аналіз також сприяє розвитку критичного мислення, формує здатність до оцінки достовірності джерел і водночас дозволяє бачити художній вибір автора як метод інтеграції історичного і художнього пластів.

Інтерпретація символів акцентує увагу на розвитку герменевтичних навичок, що є ключовим аспектом читацької компетентності. Студенти аналізують концепти, метафори та художні символи, які формують психологічний, соціальний і культурний портрет Роксолани. Цей прийом дозволяє глибше зрозуміти смислові шари тексту, відстежити авторські стратегії створення образу героїні, а також розвиває здатність до

багаторівневої інтерпретації, коли один і той же елемент тексту можна осмислювати через історичну, культурну та психологічну призму [42].

Дискусії й дебати репрезентують прийоми, що формують комунікативну компетентність студентів. Вони забезпечують активну взаємодію учасників навчального процесу, сприяють розвитку навичок аргументованого висловлювання, критичного оцінювання альтернативних точок зору та інтеграції індивідуального досвіду в колективне обговорення. Завдяки дискусіям студенти опановують уміння відстоювати власну позицію, співвідносити її з фактологічними та культурними реаліями, а також формують здатність вести діалог із художнім текстом та його історико-культурним контекстом.

Проектна діяльність відображає прийоми, що сприяють інтеграції знань у практичні форми навчання. Вона дозволяє студентам реалізувати здобуті знання у вигляді презентацій, дослідницьких робіт, візуальних або мультимедійних проектів, що відображають як історичні, так і художні аспекти роману. Проектна діяльність не лише систематизує отримані знання, а й розвиває творчі та аналітичні навички, стимулює самостійне осмислення тексту і формує відповідальність за результати власної роботи [52].

Візуалізація, що включає історичні карти, ілюстрації та реконструкції османського двору, підкреслює культурологічний аспект навчання. Цей прийом дозволяє студентам наочно уявити просторово-культурне середовище роману, оцінити особливості побуту, архітектури, ритуалів і соціальних структур епохи. Візуалізація сприяє інтеграції емоційного і когнітивного сприйняття, допомагає сформувати цілісне уявлення про історико-культурний контекст і підвищує ефективність засвоєння матеріалу.

Моделювання читацької компетентності студентів на матеріалі роману Павла Загребельного «Роксолана» демонструє ефективність системного підходу до формування інтегрованих освітніх навичок, що охоплюють когнітивний, аксіологічний, культурологічний, герменевтичний та інтертекстуальний принципи. Такий підхід забезпечує не лише засвоєння

фактологічного й художнього змісту тексту, а й розвиток здатності до критичного осмислення, аналізу символів і концептів, співставлення подій та образів із історично-культурними реаліями. Студент набуває компетентності у тлумаченні багатовимірних смислів твору, формує власну моральну та етичну позицію, а також розвиває навички аргументованої комунікації й інтерпретації, що є важливими для академічної та соціокультурної діяльності [66].

Роман «Роксолана» у цьому контексті виступає не лише як художній текст, а як універсальний навчальний ресурс, який поєднує в собі документальні відомості про історичну постать, культурну спадщину українського й османського середовищ, а також авторську реконструкцію подій і психологічний портрет героїні. Така комбінація дозволяє студентам засвоювати знання у міждисциплінарному форматі, формувати міжкультурні компетенції та розвивати здатність до інтертекстуального аналізу, що є важливим для сучасної гуманітарної освіти.

Таким чином, процес контекстного вивчення роману «Роксолана» не обмежується класичною роботою з художнім твором, а стає комплексною освітньою практикою, яка інтегрує історичні, культурні, психологічні та літературні аспекти. Це сприяє формуванню цілісної читацької компетентності, яка включає критичне мислення, культурну обізнаність, моральну рефлексію та комунікативну активність, забезпечуючи студенту здатність до самостійної та відповідальної інтерпретації художнього тексту у широкому соціокультурному й історико-літературному контексті. Такий підхід підкреслює значущість роману як багаторівневого освітнього ресурсу, здатного формувати високий рівень інтегрованих гуманітарних компетентностей у студентській аудиторії.

2.3. Алгоритмізація застосування спектру ІКТ у контексті моделювання читацької компетентності під час вивчення «Роксолани» П. Загребельного

У сучасній системі вищої освіти ключовим завданням є формування читацької компетентності студентів, що передбачає розвиток умінь аналізувати, інтерпретувати й оцінювати художні тексти у взаємозв'язку з культурними та історичними контекстами. Виклики цифрової епохи змінюють не лише способи доступу до літератури, а й саму методику роботи з текстом. Сучасний студент функціонує у багатовимірному інформаційному середовищі, де традиційне читання поєднується з електронними ресурсами, мультимедіа, інтерактивними платформами. Саме тому важливим постає питання алгоритмізації використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у процесі моделювання читацької компетентності під час вивчення роману Павла Загребельного «Роксолана».

Застосування ІКТ у процесі вивчення художніх текстів відкриває нові можливості для формування читацької компетентності студентів у цифровому середовищі. ІКТ виконують функції не лише збагачення контексту читання та забезпечення інтерактивності, а й розвитку критичного мислення, медіаграмотності та здатності до комплексного аналізу тексту. У цифровому вимірі читацька компетентність передбачає, що студент оперує не лише словесним матеріалом твору, а й електронними ресурсами, візуальними реконструкціями, картами та науковими базами, інтегруючи інформацію з різних джерел у процес інтерпретації та осмислення художнього тексту. Табл. 2.8 відображає основні складники читацької компетентності у цифровому середовищі та демонструє, як поєднуються традиційні текстуальні навички з можливостями сучасних ІКТ, формуючи комплексну модель роботи студента з літературним матеріалом [88].

Таблиця 2.8

Складники читацької компетентності у цифровому середовищі

Компонент	Характеристика
Текстуальний	Розуміння сюжету, символів і концептів роману
Інформаційний	Використання електронних ресурсів для збагачення знань
Візуальний	Інтерпретація карт, ілюстрацій, реконструкцій
Комунікативний	Участь у дискусіях, форумах, інтерактивних платформах
Рефлексивний	Формування власної позиції, критична оцінка тексту

Джерело: складено автором за даними [77]

Текстуальний компонент забезпечує базовий рівень роботи з текстом: він охоплює розуміння сюжету, взаємозв'язків між персонажами, символів та ключових концептів роману. Цей компонент виступає основою для подальшого аналізу та інтерпретації, дозволяючи студенту встановлювати логічні й смислові зв'язки у художньому матеріалі. Текстуальна компетентність у цифровому середовищі інтегрується з іншими компонентами, посилюючи здатність працювати з додатковими джерелами та відстежувати міжтекстові й культурологічні зв'язки.

Інформаційний компонент відображає здатність студента ефективно використовувати електронні ресурси для збагачення знань про історичний і культурний контексти твору. Це включає роботу з онлайн-базами даних, науковими статтями, електронними архівами, що дозволяє порівнювати історичні факти з художньою реконструкцією, оцінювати достовірність інформації та розвивати критичне мислення. Інформаційна компетентність у цифровому середовищі формує навички роботи з великими обсягами даних, синтезу та інтерпретації інформації у контексті аналізу художнього тексту [61].

Візуальний компонент спрямований на інтерпретацію карт, ілюстрацій, реконструкцій і мультимедійних матеріалів, що супроводжують вивчення роману. Через цей компонент студенти формують уявлення про просторово-культурне середовище, в якому розгортається сюжет, оцінюють символічне

значення предметів, архітектури та побутових деталей, а також інтегрують візуальну інформацію з текстовими даними для комплексного осмислення подій і персонажів.

Комунікативний компонент забезпечує активну взаємодію студентів у цифровому просторі через форуми, інтерактивні платформи, обговорення та дискусії. Він формує здатність до аргументованого висловлення власної позиції, аналізу чужих інтерпретацій і ведення діалогу, що є важливою складовою сучасної читацької компетентності. Цей компонент інтегрує соціальні та когнітивні аспекти навчальної діяльності, розвиваючи навички співпраці та критичного осмислення тексту у колективному середовищі [69].

Рефлексивний компонент передбачає формування власної позиції, критичну оцінку тексту та здатність до самоаналізу. Він сприяє розвитку усвідомленої, осмисленої діяльності, коли студент оцінює значення подій, мотиви персонажів, авторські рішення та власні судження у світлі історичних, культурних та моральних контекстів. Рефлексивна компетентність інтегрує знання з усіх інших компонентів, формуючи цілісну, критично орієнтовану модель читача у цифровому середовищі.

Сучасний освітній процес потребує інтеграції інформаційно-комунікаційних технологій як засобу підтримки комплексного вивчення художніх творів, що дозволяє поєднувати текстуальні, контекстуальні та візуальні аспекти навчальної діяльності. У контексті вивчення роману Павла Загребельного «Роксолана» спектр ІКТ виступає ключовим фактором формування читацької компетентності, забезпечуючи доступ до історичних джерел, мультимедійних матеріалів, інструментів для колективної роботи та візуалізації символів і концептів. Використання таких технологій дозволяє студентам здійснювати багаторівневий аналіз тексту, інтегрувати інформацію з різних джерел, організовувати дистанційну комунікацію та створювати власні інтерпретаційні продукти. Рис. 2.2 ілюструє модель спектру ІКТ для контекстного вивчення роману, показуючи взаємозв'язок між різними

технологічними інструментами та їхньою інтегрованою функцією у процесі формування читацької компетентності.

Рис. 2.2 Спектр ІКТ для контекстного вивчення роману «Роксолана»

Джерело: складено автором за даними [86]

Електронні бібліотеки та бази даних, представлені на схемі, забезпечують доступ до історичних джерел, наукових статей, документальних матеріалів та літературних текстів, що дозволяє студентам здійснювати порівняльний аналіз художньої реконструкції з реальними історичними фактами. Завдяки цим ресурсам формується здатність працювати з первинними джерелами, оцінювати їх достовірність та інтегрувати отриману інформацію у процес інтерпретації тексту.

Мультимедійні засоби у моделі забезпечують візуалізацію та аудіальне сприйняття історико-культурного контексту роману. Відеоекранізації, документальні фільми, інтерактивні карти Османської імперії дозволяють студентам наочно уявити просторово-культурне середовище, зрозуміти соціальні та політичні взаємини, а також оцінити художні рішення автора у контексті відтворення історичної реальності. Мультимедіа стимулює

емоційне та когнітивне залучення, підвищує ефективність усвідомленого прочитання і сприяє розвитку критичного мислення [31].

Хмарні сервіси у схемі відображають інструменти для колективної роботи, анотування тексту та організації проектної діяльності. Вони створюють умови для синхронної та асинхронної взаємодії студентів, підтримують інтерактивний аналіз тексту, дозволяють обмінюватися коментарями, порівнювати інтерпретації та спільно формувати навчальні продукти, що стимулює розвиток комунікативної та проектної компетентності.

Інтерактивні освітні платформи представлені у моделі як інструменти організації дистанційних дискусій, обговорень та моніторингу навчальної діяльності. Вони забезпечують структуровану комунікацію між викладачем і студентами, підтримують проведення тестувань, інтерактивних завдань і форумів для обговорення символів, концептів і культурного контексту роману, що сприяє формуванню активної читацької позиції та критичного осмислення тексту.

Візуалізаційні інструменти у моделі включають програми для створення ментальних карт, схем символів і концептів роману. Вони дозволяють студентам структурувати інформацію, відображати причинно-наслідкові зв'язки, концептуальні взаємозв'язки та символічні системи, що підвищує ефективність аналізу та запам'ятовування матеріалу. Візуалізація стимулює інтеграцію когнітивних, культурологічних та герменевтичних навичок, забезпечуючи цілісне сприйняття художнього тексту [72].

Алгоритмізація застосування інформаційно-комунікаційних технологій у процесі вивчення художнього тексту передбачає створення чіткої структурованої послідовності дій, яка забезпечує синтез традиційного читання та цифрових ресурсів. Такий підхід дозволяє оптимізувати навчальну діяльність студента, підвищує ефективність засвоєння інформації та сприяє формуванню комплексної читацької компетентності. Алгоритмізація забезпечує систематичне залучення електронних бібліотек,

мультимедійних засобів, інтерактивних платформ та візуалізаційних інструментів, створюючи умови для поетапного переходу від первинного ознайомлення з текстом до контекстуалізації, глибокої інтерпретації, обговорення й рефлексії. Табл. 2.9 ілюструє алгоритмічну модель використання ІКТ під час вивчення роману «Роксолана», демонструючи взаємозв'язок між технологічними засобами, етапами навчальної діяльності та результатами формування читачевої компетентності.

Таблиця 2.9

Алгоритм використання ІКТ під час вивчення роману

Етап	Засоби ІКТ	Результат
Первинне читання	Е-бібліотеки, аудіокниги	Ознайомлення з текстом у різних форматах
Контекстуалізація	Енциклопедії, віртуальні карти	Поглиблене розуміння історико-культурного тла
Інтерпретація	Мультимедіа, схеми, mind maps	Візуалізація символів і концептів
Дискусія	Онлайн-форуми, Google Classroom	Розвиток комунікативної компетентності
Рефлексія	Блоги, інтерактивні щоденники	Формування особистісної позиції

Джерело: складено автором за даними [65]

Табл. 2.9 відображає поетапну модель алгоритмізованого застосування інформаційно-комунікаційних технологій у процесі вивчення роману Павла Загребельного «Роксолана», демонструючи взаємозв'язок між етапами навчальної діяльності, відповідними цифровими засобами та очікуваними результатами формування читачевої компетентності. Така модель забезпечує системність і послідовність дій, що дозволяє студенту ефективно інтегрувати традиційне читання з можливостями сучасних ІКТ.

Перший етап — первинне читання — передбачає використання електронних бібліотек і аудіокниг, що дозволяє студентам ознайомитися з текстом у різних форматах та формах подання інформації. Цей етап забезпечує базове сприйняття сюжету, персонажів, символів і концептів роману, створюючи основу для подальшого глибокого аналізу та

контекстуалізації. Залучення цифрових форматів підвищує доступність матеріалу, стимулює аудіально-візуальне сприйняття та формує навички роботи з електронними джерелами.

На етапі контекстуалізації студенти використовують енциклопедії, віртуальні карти та інші електронні ресурси для поглибленого розуміння історико-культурного тла твору. Цей етап спрямований на інтеграцію тексту з реаліями Османської імперії та української історії, що дозволяє порівнювати художню реконструкцію з історично достовірними даними. Контекстуалізація формує у студентів здатність до міждисциплінарного аналізу, розвиває критичне мислення та забезпечує комплексне осмислення символічного й концептуального наповнення роману.

Етап інтерпретації передбачає використання мультимедійних ресурсів, схем і mind maps для візуалізації символів, концептів і сюжетних взаємозв'язків. Завдяки цьому студенти здатні не лише аналізувати текст на вербальному рівні, а й відтворювати структуру образів у графічному вигляді, що підвищує ефективність розуміння та запам'ятовування матеріалу. Візуалізація забезпечує багатовимірне сприйняття художнього твору, стимулює аналітичні та герменевтичні навички, а також розвиває здатність встановлювати причинно-наслідкові та смислові зв'язки між подіями та персонажами.

На етапі дискусії студенти залучають онлайн-форуми та платформи на кшталт Google Classroom для обговорення прочитаного тексту, обміну інтерпретаціями та аргументованого висловлення власної позиції. Цей етап сприяє формуванню комунікативної компетентності, розвитку навичок ведення дискусії, критичної оцінки альтернативних точок зору та інтеграції особистого досвіду у колективне обговорення тексту.

Останній етап — рефлексія — передбачає ведення блогів, інтерактивних щоденників та інших цифрових інструментів, що дозволяють студентам формувати власну позицію, осмислювати отриманий досвід і критично оцінювати текст. Рефлексивна діяльність забезпечує розвиток

аксіологічного компонента читацької компетентності, стимулює усвідомлення моральних, етичних та культурних аспектів роману, а також інтегрує всі попередні етапи у цілісну модель навчальної діяльності.

Впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у процес вивчення художніх творів сприяє формуванню інтегрованої освітньої моделі, де взаємодія між текстом, студентом та технологією набуває системного характеру. Така модель передбачає, що художній текст виступає не лише об'єктом сприйняття, а й ядром освітнього процесу, навколо якого формуються когнітивні, культурологічні та герменевтичні компетентності. Студент у цій системі функціонує як активний інтерпретатор та дослідник, здатний аналізувати символи, концепти та смислові шари твору, інтегруючи власний досвід із знаннями про історико-культурний контекст. Технологія водночас виступає інструментом організації та збагачення навчального процесу, забезпечуючи доступ до інформаційних ресурсів, мультимедійних матеріалів, візуалізаційних і комунікативних платформ. Рис. 2.3 ілюструє функціональну взаємодію елементів цієї моделі, показуючи, як поєднання тексту, активного суб'єкта та технологічних засобів створює комплексне середовище для формування сучасної читацької компетентності.

Текст	• Джерело змісту, символів, культурних кодів
Студент	• Активний інтерпретатор дослідник
Технологія	• Інструмент розширення інформаційного та комунікативного простору

Рис. 2.3. Функції елементів моделі

Джерело: складено автором за даними [67]

Рис. 2.3 відображає концептуальну модель взаємодії «текст – студент – технологія», яка ілюструє функціональні зв'язки між основними елементами навчального процесу у контексті вивчення роману Павла Загребельного

«Роксолана». Модель демонструє, що художній текст у сучасній освітній практиці виступає ядром, навколо якого організовується вся діяльність студента та інтегруються інформаційно-комунікаційні технології. Текст виконує роль джерела змісту, символів і культурних кодів, забезпечуючи основу для когнітивного й культурологічного аналізу. Він постає як структурно завершена система смислів, у якій закодовані історичні реалії, психологічні портрети персонажів та художні концепти, що формують предмет дослідження.

Студент у моделі функціонує як активний інтерпретатор та дослідник, який не лише сприймає текст, а й активно взаємодіє з його змістом. Завдяки цій активній позиції здійснюється інтерпретація символів і концептів, зіставлення художніх образів з історичними та культурними контекстами, аналіз психологічних і соціальних аспектів сюжету. Студент формує власне розуміння твору, критично оцінює авторські рішення, інтегрує отримані знання з іншими джерелами і виробляє власну читацьку позицію, що сприяє розвитку герменевтичних, комунікативних і рефлексивних компетентностей.

Технологія у цій моделі виступає як інструмент організації, підтримки та збагачення навчального процесу. Вона забезпечує доступ до електронних бібліотек, мультимедійних матеріалів, інтерактивних платформ та візуалізаційних інструментів, що дозволяє студенту інтегрувати інформацію з різних джерел, аналізувати події та символіку роману в багатовимірному просторі. Технологія також підтримує комунікативні процеси, дозволяючи організовувати дискусії, колективну роботу та обговорення, що формує навички аргументованого висловлення та міжособистісної взаємодії.

Взаємодія трьох елементів у моделі створює синергійний ефект: текст надає змістову основу, студент активізує процес інтерпретації і критичного осмислення, а технологія розширює інформаційний і комунікативний простір, забезпечуючи мультимодальне сприйняття і глибоке занурення у контекст твору.

Практична реалізація інформаційно-комунікаційних технологій на заняттях, присвячених вивченню роману Павла Загребельного «Роксолана», передбачає комплексний підхід, який поєднує традиційні методи роботи з художнім текстом із сучасними цифровими інструментами, що забезпечують інтерактивність, збагачення контексту та розвиток читацької компетентності. Інтерактивні лекції з мультимедійними презентаціями дозволяють організувати візуалізацію історико-культурного контексту твору, відтворити просторово-політичне середовище Османської імперії та українських реалій, а також продемонструвати ключові сцени роману, що сприяє більш глибокому розумінню сюжетних та психологічних аспектів.

Семінари-дискусії у віртуальних класах забезпечують можливість синхронної та асинхронної взаємодії студентів, стимулюючи обговорення символів, концептів та мотивів героїні. Використання інтерактивних платформ, таких як Moodle, Google Classroom чи Edmodo, дозволяє організувати систематичний обмін думками, проведення опитувань, модерацію дискусій і контроль за участю кожного студента, що сприяє розвитку комунікативних та герменевтичних навичок.

Створення спільних проектів у хмарних сервісах, наприклад Google Docs або OneDrive, дозволяє студентам працювати колективно над аналізом тексту, формувати інтерактивні карти подій і локацій, а також розробляти ментальні карти ключових символів роману. Проекти типу «Віртуальна карта Рогатина та Стамбула» чи «Ментальна карта символів роману» не лише поглиблюють історико-культурне розуміння, а й розвивають здатність студентів систематизувати інформацію, виявляти причинно-наслідкові зв'язки та інтегрувати знання з різних джерел.

Важливе місце у практичній реалізації займає застосування візуалізаційних інструментів, таких як Canva, MindMeister або Lucidchart. Наприклад, створення схеми «Концепт свободи в романі: від Рогатина до гарему» дозволяє відобразити еволюцію головної героїні, її психологічні трансформації та взаємодію з історичними обставинами. Візуалізація

концептів і символів сприяє формуванню цілісного уявлення про сюжетну структуру та символічний рівень твору, розвиває когнітивні й аналітичні навички, а також стимулює критичне осмислення художнього матеріалу.

Алгоритмізація застосування інформаційно-комунікаційних технологій у процесі моделювання читацької компетентності під час вивчення роману Павла Загребельного «Роксолана» відкриває новий рівень організації освітнього процесу, у якому традиційні методи роботи з художнім текстом поєднуються з цифровими ресурсами. Завдяки такому поетапному і структурованому підходу студенти отримують можливість не лише ознайомитися з текстом у класичному вигляді, а й інтегрувати його з широким спектром інформаційних джерел, мультимедійних матеріалів, інтерактивних платформ та візуалізаційних інструментів.

ІКТ забезпечують багатовимірність навчального процесу: вони сприяють доступу до історико-культурних контекстів, що дозволяє порівнювати художню реконструкцію з реальними подіями, оцінювати достовірність джерел та формувати критичне мислення. Використання інтерактивних платформ і хмарних сервісів стимулює колективну роботу, обговорення та аргументовану дискусію, що значно підвищує рівень комунікативної компетентності студентів. Візуалізаційні інструменти, ментальні карти та схеми дозволяють структурувати символічні й концептуальні аспекти твору, глибше осмислювати сюжетні взаємозв'язки та психологічні трансформації персонажів.

У результаті реалізації алгоритмізованого підходу студенти формують комплексну читацьку компетентність, яка охоплює когнітивні, культурологічні, герменевтичні, комунікативні та рефлексивні складники. Така компетентність відповідає вимогам сучасної інформаційної доби, адже вона поєднує здатність працювати з великими обсягами даних, критично аналізувати інформацію, інтегрувати цифрові ресурси в процес інтерпретації художнього тексту та виробляти самостійну, обґрунтовану читацьку позицію. Таким чином, алгоритмізація ІКТ у вивченні роману «Роксолана» забезпечує

не лише підвищення ефективності навчання, а й формує у студентів навички, необхідні для сучасного міждисциплінарного аналізу літературних творів, комплексного осмислення культурних кодів та активної участі у цифровому освітньому середовищі.

РОЗДІЛ 3

МЕТОДИЧНА МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ІЗ ЗАЛУЧЕННЯМ ІКТ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ П. ЗАГРЕБЕЛЬНОГО «РОКСОЛАНА»)

3.1. Концептуальність заняття з курсу університетського вивчення «Роксолана» П. Загребельного на тлі української історичної прози ХХ ст.

Роман Павла Загребельного «Роксолана» є одним із найяскравіших зразків української історичної прози другої половини ХХ століття. Він поєднує художню реконструкцію минулого з глибоким психологізмом та культурологічним осмисленням ролі особистості в історії. Університетське вивчення цього твору має концептуальне значення для формування читацької компетентності студентів, адже дозволяє інтегрувати літературознавчі, історичні та культурологічні знання, а також застосовувати сучасні інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) для поглибленого аналізу тексту.

Концептуальні засади університетського заняття з роману Павла Загребельного «Роксолана» визначаються його багатовимірним характером, що поєднує історичну реконструкцію, психологічну інтерпретацію та культурологічну проблематику. Твір відтворює події XV–XVI століть, занурюючи студентів у контекст української та світової історії, і водночас пропонує глибоке осмислення трансформації особистості Насті Лісовської в умовах іншої цивілізації. Образ Роксолани постає як приклад складної взаємодії індивідуальної долі та глобальних історичних процесів, що дозволяє студентам критично осмислювати роль особистості в культурному дискурсі. Методологічна основа заняття передбачає міждисциплінарний підхід, який інтегрує літературознавчий, історичний, культурологічний та гендерний аналіз, забезпечуючи цілісне розуміння тексту. Важливим складником є використання інформаційно-комунікаційних технологій, що

відкривають нові можливості для поглиблення читацької компетентності: електронні бібліотеки надають доступ до джерел і критики, мультимедійні презентації візуалізують ключові теми, а інтерактивні карти дозволяють реконструювати просторово-часові координати роману.

В табл. 3.1 проведено порівняння роману «Роксолана» з іншими історичними творами ХХ ст.

Таблиця 3.1

Порівняння роману «Роксолана» з іншими історичними творами ХХ ст.

Автор	Твір	Історичний період	Концептуальний акцент	Значення для читацької компетентності
П. Загребельний	«Роксолана» (1980)	XV–XVI ст.	Особистість жінки в історії	Формування критичного мислення через аналіз культурних трансформацій
Р. Іваничук	«Манускрипт з вулиці Руської» (1979)	XVII ст.	Духовність та національна ідентичність	Розвиток уміння співвідносити історію та сучасність
Ю. Мушкетик	«Яса» (1970)	XVII ст.	Козацька доба, боротьба	Поглиблення знань про героїку та колективні цінності
І. Білик	«Меч Арєя» (1972)	I ст. н.е.	Давня історія України	Розширення історичного світогляду студентів

У романі Загребельного центральним є образ жінки як історичного суб'єкта, що відкриває нові горизонти для осмислення ролі особистості у глобальному контексті та формує у студентів здатність критично аналізувати культурні трансформації. Це підкреслює унікальність твору, адже він поєднує історичну реконструкцію з психологічною та культурологічною інтерпретацією.

У романі Романа Іваничука «Манускрипт з вулиці Руської» акцент зміщено на духовність та національну ідентичність, що сприяє усвідомленню

студентами тяглості культурних традицій та формує здатність співвідносити історичні події з сучасними процесами. Такий підхід розвиває навички історико-культурної компаративістики та поглиблює розуміння національної самобутності.

Юрій Мушкетик у творі «Яса» зосереджується на козацькій добі та боротьбі, що дозволяє студентам зануритися у героїчний пласт української історії та усвідомити значення колективних цінностей. Це поглиблює знання про історичну пам'ять та формує здатність інтерпретувати літературний текст як джерело національної ідентичності.

Іван Білик у романі «Меч Арея» переносить читача до I століття нашої ери, пропонуючи реконструкцію давньої історії України. Такий підхід розширює історичний світогляд студентів, формує здатність критично осмислювати витоки національної культури та розуміти її місце у світовій історії.

Методичні аспекти університетського заняття з роману Павла Загребельного «Роксолана» передбачають його організацію як інтерактивного процесу, у якому студенти не обмежуються лише читанням та аналізом художнього тексту, а активно залучаються до роботи з цифровими інструментами. Така побудова заняття забезпечує поєднання традиційних літературознавчих методів із сучасними технологічними практиками, що сприяє розвитку читацької компетентності та формуванню навичок критичного мислення. Використання електронних карт дозволяє простежити географію подій, відтворюючи маршрут героїні від Рогатина до Стамбула та надаючи просторово-часову конкретизацію художнього наративу. Створення цифрових хронологічних таблиць забезпечує можливість зіставлення історичних фактів із художнім текстом, що формує у студентів здатність до критичного співвіднесення літературної інтерпретації з історичною реальністю. Застосування онлайн-дискусійних платформ відкриває простір для колективного обговорення інтерпретацій образу Роксолани, формує комунікативну культуру та навички аргументованої дискусії. Використання

мультимедійних презентацій, у свою чергу, сприяє візуалізації культурних контекстів, робить навчальний процес більш наочним і динамічним, а також підвищує мотивацію студентів до глибшого осмислення тексту (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

ІКТ-інструменти у формуванні читацької компетентності

ІКТ-інструмент	Функція у занятті	Очікуваний результат
Електронні бібліотеки	Доступ до джерел і критики	Розвиток навичок роботи з науковими ресурсами
Інтерактивні карти	Візуалізація простору роману	Поглиблення історико-географічного мислення
Онлайн-форуми	Дискусія та обмін думками	Формування комунікативної компетентності
Презентації	Візуалізація ключових тем	Підвищення мотивації та інтересу

Концептуальність роману Павла Загребельного «Роксолана» у контексті української історичної прози ХХ століття полягає у прагненні літератури поєднати національну ідентичність із універсальними культурними та моральними цінностями. Твір демонструє, як локальний український досвід може бути інтегрований у глобальний цивілізаційний дискурс, адже історія Насті Лісовської виходить далеко за межі національного наративу і стає частиною європейської та світової історії. Для студентів це відкриває можливість осмислити роль України в європейському історичному процесі, побачити її не як периферію, а як активного учасника культурних і політичних взаємодій. Водночас роман акцентує значення жіночої постаті у культурному дискурсі, показуючи, що жінка може бути не лише об'єктом історії, а й суб'єктом, здатним впливати на політичні та культурні процеси. Це сприяє формуванню у студентів критичного ставлення до гендерних аспектів історії та літератури. Важливим є й те, що роман створює простір для взаємодії художнього тексту та історичної пам'яті: він поєднує документальні факти з авторською інтерпретацією, формуючи багатовимірне бачення минулого. Така концептуальність дозволяє студентам усвідомити, що література є не лише відображенням історії, а й активним

чинником її осмислення, здатним впливати на сучасне розуміння культурної ідентичності та історичної спадщини.

Узагальнюючи, можна сказати, що концептуальність університетського заняття з роману Павла Загребельного «Роксолана» полягає у створенні цілісної методичної моделі, яка інтегрує літературознавчий аналіз, історичний контекст та сучасні інформаційно-комунікаційні технології. Такий підхід забезпечує не лише засвоєння змісту твору, а й формування у студентів здатності критично осмислювати художній текст у його багатовимірних культурних і соціальних координатах. Вивчення роману стає процесом, у якому студенти навчаються співвідносити художню інтерпретацію з історичною пам'яттю, аналізувати трансформацію особистості в умовах іншої цивілізації та усвідомлювати роль України в європейському історичному просторі. Використання ІКТ у навчальному процесі відкриває нові можливості для роботи з текстом: воно сприяє розвитку інформаційної грамотності, навичок дослідницької діяльності та міждисциплінарного мислення. У результаті університетське заняття з роману Загребельного постає як практична модель розвитку читацької компетентності, що відповідає сучасним освітнім стандартам і формує студентів як активних учасників академічного та культурного дискурсу.

3.2. Шляхи інтеграції ІКТ у процес розвитку читацької компетентності студентів (на основі аналізу роману «Роксолана» П. Загребельного)

Розвиток читацької компетентності студентів у сучасному університетському курсі літератури невіддільний від застосування інформаційно-комунікаційних технологій, що розширюють горизонти інтерпретації, забезпечують мультимодальність читання та створюють умови для дослідницької діяльності в цифровому середовищі. Інтеграція ІКТ у вивчення роману «Роксолана» П. Загребельного уможливорює системне

поєднання текстуально-герменевтичного, історико-культурного та когнітивно-комунікативного вимірів, коли текст постає не лише як предмет естетичної реценсії, а як платформа для критичного мислення, фактографічної верифікації та міждисциплінарної реконструкції культурних смислів. Цифрові інструменти у цьому контексті виконують функції навігації знаннями, візуалізації наративних структур, аналітичного моделювання взаємодії персонажів, а також фасилітації академічного дискурсу через формати спільної роботи та публічної аргументації.

Змістова логіка інтеграції ІКТ будується на принципі текстоцентричності з одночасним підсиленням контекстуальної чутливості читача. Роман Загребельного дає змогу працювати з широким спектром джерел — від історичних енциклопедій та документальних матеріалів до цифрових музейних колекцій і геоінформаційних карт — для відновлення культурної і політичної топографії османського двору, соціокультурних координат Рогатина, а також транскультурних переходів, які уможливили індивідуальну траєкторію героїні. У цифровому *modus operandi* студенти можуть порівнювати різні редакції тексту, залучати корпусні інструменти для частотного та семантичного аналізу ключових мотивів, будувати інтерактивні часові шкали подій, а також створювати міжсеміотичні відповідності між літературним текстом і картографічними, іконографічними та архівними матеріалами. Така інтеграція зміцнює здатність до аргументованого читання, навички джерелознавчої критики та методологічної рефлексії над співвідношенням факту й художньої умовності.

Педагогічна концепція цифрового заняття з «Роксолани» передбачає поетапну організацію читання, у якій кожен етап має власний ІКТ-інструментарій і критерії успіху. Ініціальний етап інтерпретації спрямований на конструювання базового контексту завдяки електронним енциклопедіям, інтерактивним картам та мультимедійним лекціям; тут студент відпрацьовує навички інформаційного пошуку, релевантності джерел та критичної селекції матеріалу. Аналітичний етап зосереджується на глибинному опрацюванні

нарративної структури через цифрові анотаційні платформи, корпусні інструменти та візуалізацію сюжетних ліній, що підвищує точність інтерпретації та сприяє метакогнітивному контролю за процесом читання. Синтетичний етап інтегрує результати попередніх кроків у форматах наукових презентацій, міні-досліджень та публічних дебатів із застосуванням віртуальних аудиторій, що формує академічну комунікацію, аргументативність та академічну доброчесність у цифровому середовищі. Завершальний етап передбачає рефлексивну оцінку індивідуальних і групових траєкторій навчання за допомогою електронних портфоліо й рубрик оцінювання, що сприяє усвідомленому розвитку читацької компетентності та постановці нових дослідницьких завдань.

Цифрова екосистема, в якій здійснюється університетське вивчення «Роксолани», має бути чітко структурована, прозора для студентів і методично валідована. Доцільним є впровадження узгодженої матриці зв'язків між цілями читання, цифровими процедурами та очікуваними результатами, що забезпечує цілісність і відтворюваність навчального процесу. У такій матриці технологічні практики (анотування, картографування, корпусний аналіз, мультимедійне моделювання) накладаються на компетентнісні параметри (текстова точність, контекстуальна адекватність, аргументативна послідовність, етичність використання джерел), а результати оформлюються в репрезентативні академічні продукти — аналітичні доповіді, рецензії, порівняльні таблиці, інтерактивні мікропроекти.

В табл. 3.3 наведена матриця технологічних практик і компетентнісних результатів у цифровому курсі «Роксолана».

Таблиця 3.3

Матриця технологічних практик і компетентнісних результатів у
цифровому курсі «Роксолана»

Практика ІКТ	Операційна реалізація	Компетентнісний результат	Вимірюваний індикатор
Цифрове анотування тексту	Структурне виділення мотивів, тропів, історичних ремінісценцій у спільній анотаційній платформі	Текстова точність і глибинна інтерпретація	Узгодженість анотацій, щільність посилань на текст, якість коментарів
Корпусний семантичний аналіз	Частотний, колокаційний та семантико-польовий аналіз ключових концептів	Лексико-семантична чутливість і аналітична валідність	Реплікація результатів, інтерпретаційна узгодженість з контекстом
Картографічна реконструкція	Геоприв'язка локусів роману, інтерактивні маршрути героїні	Контекстуальна адекватність і історико-географічна компетентність	Коректність геоданих, точність зв'язку подій і локусів
Мультимедійне моделювання	Візуалізація сюжетних вузлів, динаміки персонажів, культурних артефактів	Міжсеміотична інтерпретація та когнітивна візуалізація	Узгодженість сценарію з текстом, якість джерельних посилань
Електронне портфоліо	Рефлексивне збирання продуктів читання й аналізу, самооцінювання	Метакогнітивна рефлексія та академічна доброчесність	Повнота артефактів, точність посилань, ясність рефлексивних записів

Інтеграція ІКТ водночас вимагає обґрунтованої когнітивної архітектури читання, яка враховує поетапний рух від первинної рецепції до аргументованої інтерпретації. У процесі роботи з романом студенти долають «шум» історичних наративів завдяки цифровим фільтрам релевантності, здійснюють переклад між семіотичними системами (текст, карта, ілюстрація, архівний документ) та конструюють узгоджені моделі історичних подій, уникаючи анахронізмів, фактологічних помилок і некритичного перенесення сучасних уявлень на минулі реалії. Це посилює здатність розрізняти

авторську позицію й документальні свідчення, розуміти природу художньої умовності та її межі, а також артикулювати різні рівні сенсу — від мотивного до ідеологічно-дискурсивного.

Рефлексивний вимір цифрового читання реалізується через створення електронних портфоліо та дослідницьких журналів, де фіксуються аналітичні кроки, джерела, проміжні висновки та методологічні рішення. Така практика допомагає студентам вибудовувати прозорий ланцюг міркувань, документувати процес формування інтерпретації та критично оцінювати власні когнітивні стратегії. Важливим компонентом є вбудована перевірка на академічну доброчесність: автоматизовані індикатори коректності цитування, чітка верифікація джерел, дотримання правил перефразування й коментування. Рефлексивні записи дозволяють відстежити, як зростає якість аргументації, змінюється семантична точність і посилюється дисципліна роботи з даними.

Методологічна доцільність залучення ІКТ також полягає у побудові навчальних сценаріїв, де цифрові інструменти роблять можливим проблемно-пошуковий характер читання. Наприклад, реконструкція історичного образу Роксолани передбачає зіставлення наративу роману з історіографічними матеріалами, що у цифровому середовищі реалізується через паралельні екрани, гіпертекстові зв'язки, візуальні «доріжки аргументів». Студенти конструюють мапи доказів, у яких кожне твердження підтримується посиланням на текст і зовнішні джерела, а контраргументи позначаються окремим шаром. Така процедура вчить точності, відповідальності й відкритості інтерпретації; вона зміцнює читацьку компетентність як поєднання аналітичної дисципліни та комунікативної прозорості.

Університетське середовище надає додаткові ресурси для публічної апробації інтерпретацій через онлайн-семінари, віртуальні конференції та цифрові виставки. Студентські дослідження, що спираються на роман «Роксолана», можуть бути презентовані як інтерактивні кейси: від геоісторичних реконструкцій подій до мультимедійних портретів персонажів,

у яких візуальні й текстові шари співвідносяться у межах авторської аргументації. Публічна комунікація у цифровому форматі вимагає стислості, чіткості та виваженості; вона формує здатність працювати з аудиторією, захищати власні висновки та коригувати інтерпретації на підставі фахового обговорення. Таким чином, ІКТ-інтеграція виходить за межі інструментального використання й перетворюється на культурну практику академічної взаємодії.

Особливе місце у розвитку читацької компетентності посідає робота з мовою та стилем, яку посилюють цифрові лінгвістичні інструменти. Корпусний аналіз дозволяє виявити динаміку лексичних полів, зокрема семантичні домінанти, пов'язані з владою, свободою, культурним трансфером, тілесністю і духовністю; колокаційний аналіз демонструє сталу сполучуваність образів і понять, що підказує приховані зв'язки в авторській системі мотивів. Додаткові інструменти візуалізують ритміку, синтаксичні патерни та повтори, які можуть бути важливими для розуміння психологічного профілю персонажів та композиційної логіки. Такі операції поглиблюють зв'язок між «буквою» тексту та його смисловим макрорівнем, роблячи інтерпретацію не лише переконливою, а й емпірично обґрунтованою.

У контексті етики цифрового читання важливо підкреслити вимоги до достовірності та відповідальності. Кожен цифровий артефакт — від карти до аналітичної діаграми — має бути забезпечений джерелами, примітками та методичними застереженнями щодо меж і припущень аналізу. Студенти мають усвідомлювати різницю між реконструкцією та спекуляцією; цифрові візуалізації не повинні підміняти собою текст, а навпаки — слугувати інструментами прояснення та дискусії. Така етична рамка розвиває професійну культуру читання і письма, що є суттєвим компонентом читацької компетентності у гуманітарному просторі.

В табл. 3.4 наведені когнітивні стратегії цифрового читання та їх реалізація у курсі «Роксолана».

Таблиця 3.4

Когнітивні стратегії цифрового читання та їх реалізація у курсі
«Роксолана»

Когнітивна стратегія	Цифрова реалізація	Ефект для компетентності	Приклад застосування
Герменевтична фокусизація	Пошарове анотування та гіпертекстова навігація	Поглиблення смислової диференціації	Виділення мотивів влади й свободи у ключових епізодах
Контекстуальна кореляція	Геоісторичні карти та цифрові архіви	Зміцнення історико-культурної чутливості	Зіставлення опису двору султана з архівними матеріалами
Семантичне профілювання	Корпусні інструменти для частот і колокацій	Підвищення лексико-семантичної точності	Аналіз поля «влада/любов/доля» у лексиці роману
Міжсеміотична інтеграція	Мультимедійні моделі та візуалізації	Розвиток здатності перекладати між медіумами	Візуальна реконструкція сюжетних вузлів і зв'язків
Рефлексивна верифікація	Електронні портфоліо і журнали	Формування метакогнітивної дисципліни	Документування аргументів та самооцінювання якості читання

Ефективність ІКТ-інтеграції доцільно вимірювати за комплексною моделлю оцінювання, яка охоплює процесуальні й результативні параметри. До процесуальних належать регулярність і якість цифрових дій (анотувань, посилянь, візуалізацій), коректність роботи з джерелами та дотримання етичних норм; до результативних — точність аргументації, глибина інтерпретації, здатність до синтезу й культурної компаративістики. Враховуючи дослідницьку специфіку університетського рівня, корисною є рубрика з градаціями від базової операційності до авторської інновації, де найвищий рівень передбачає створення оригінальних цифрових кейсів, методичних міні-посібників або порівняльних досліджень із залученням міжкультурних матеріалів.

Практична реалізація цифрових підходів до «Роксолани» зазвичай виявляє зростання мотивації читачів завдяки мультимодальному залученню.

Візуальна і картографічна підтримка робить читання «просторовим»; корпусні інструменти — «емпіричним»; дискусійні платформи — «публічним». Такий поєднаний ефект змінює статус тексту: він перестає бути замкнутим у межах лінійної рецепції та входить до мережі взаємодіючих артефактів, де кожна інтерпретація перевіряється, уточнюється й збагачується через спільну роботу. Водночас зростає відповідальність за точність і етику, що підсилює культурну зрілість і наукову дисципліну студентів.

Довгостроковий вплив ІКТ-інтеграції виявляється у трансфері читацької компетентності на інші курси та сфери діяльності: студенти набувають звичку аргументованого читання, чутливості до джерел і критичного ставлення до інформації, що є ключовими навичками у гуманітарних, соціальних і міждисциплінарних дослідженнях. Роман «Роксолана» стає тренувальним полігоном для формування цієї культури, адже потребує одночасної роботи з художньою структурою, етнокультурною семантикою, історичними фактами, а також гендерно-політичними аспектами влади й ідентичності. Саме цифрове середовище забезпечує необхідну гнучкість і глибину, дозволяючи поєднувати різні рівні аналізу у несуперечливу, методично виважену інтерпретацію.

В табл. 3.5 сформована рубрика оцінювання читацької компетентності в цифровому курсі «Роксолана».

Таблиця 3.5

Рубрика оцінювання читацької компетентності в цифровому курсі
«Роксолана»

Рівень	Опис досягнення	Процесуальні показники	Результативні показники
Базовий	Відтворення змісту з мінімальною цифровою підтримкою	Фрагментарні анотації, поодинокі посилання на джерела	Коректний переказ, обмежена інтерпретація
Достатній	Систематичне використання ІКТ для аналізу тексту	Регулярні анотації, базові карти, прості візуалізації	Послідовна аргументація, чіткі зв'язки текст–контекст

Високий	Інтегрований аналіз із міжсеміотичними моделями	Узгоджені карти, корпусні аналізи, складні візуалізації	Глибока інтерпретація, культурна компаративістика
Відмінний	Авторська інновація у цифрових дослідженнях	Оригінальні кейси, методичні напрацювання, етична бездоганність	Новаторські висновки, публічна апробація й захист

Отже, інтеграція ІКТ у процес розвитку читацької компетентності на матеріалі «Роксолани» формує структуровану, багаторівневу модель цифрового читання, яка поєднує уважність до тексту з контекстуальною відповідальністю, емпіричною аргументацією та етикою академічної комунікації. Такий підхід забезпечує не лише глибоке розуміння роману, а й довготривале професійне зростання студентів як дослідників і культурних інтерпретаторів, здатних працювати з складними гуманітарними об'єктами у відкритому цифровому середовищі.

3.3. Модель компетентнісно орієнтованого заняття з вивчення роману Павла Загребельного

Компетентнісно орієнтоване заняття у сучасному університетському курсі літератури передбачає не лише засвоєння змісту художнього твору, а й формування цілісної системи знань, умінь і навичок, що забезпечують здатність студента критично мислити, інтерпретувати текст у широкому культурному контексті та застосовувати здобуті знання у практичній діяльності. Роман Павла Загребельного «Роксолана» є надзвичайно продуктивним матеріалом для такої моделі, адже він поєднує історичну реконструкцію, психологічний аналіз та культурологічну проблематику, що дозволяє інтегрувати літературознавчі, історичні, соціальні та міжкультурні компетентності.

Модель заняття будується на принципі інтеграції трьох ключових рівнів: когнітивного, діяльнісного та ціннісного. Когнітивний рівень

передбачає роботу з текстом роману, його сюжетними та образними структурами, а також зіставлення художньої інтерпретації з історичними джерелами. Діяльнісний рівень реалізується через застосування інформаційно-комунікаційних технологій, що дозволяють студентам створювати інтерактивні карти, мультимедійні презентації, корпусні аналізи тексту та електронні портфоліо. Ціннісний рівень спрямований на формування світоглядних орієнтирів, усвідомлення ролі особистості в історії, значення культурної ідентичності та гендерних аспектів влади й свободи.

Практична реалізація моделі передбачає поетапну організацію заняття, де кожен етап має чіткі цілі, методи та очікувані результати. На початковому етапі студенти отримують базовий історико-культурний контекст через електронні ресурси та мультимедійні лекції. Далі вони переходять до аналітичної роботи з текстом, використовуючи цифрові інструменти для анотування, семантичного аналізу та картографічної реконструкції. Завершальний етап передбачає синтез отриманих знань у форматі групових дискусій, презентацій та рефлексивних звітів, що документуються у цифрових портфоліо. Таким чином, заняття стає не лише формою передачі знань, а й лабораторією компетентнісного розвитку.

Методичні матеріали до заняття

Тема: «Образ Роксолани як культурний феномен у романі Павла Загребельного»

Тривалість: 90 хвилин

Форма: лекційно-практичне заняття з використанням ІКТ

1. Навчальні завдання для студентів

Завдання 1. Когнітивний блок

Мета – засвоїти історико-культурний контекст роману.

Інструкція до виконання завдання передбачає роботу з уривком роману Павла Загребельного «Роксолана», що описує перші роки перебування Насті Лісовської у султанському гаремі. Студентам необхідно уважно прочитати

запропонований фрагмент, визначити історичні реалії, які автор відтворює у художньому тексті, та здійснити їх критичне співвіднесення з даними електронних енциклопедій, зокрема матеріалами, що стосуються історії Османської імперії. Такий підхід дозволяє не лише глибше зрозуміти художню інтерпретацію минулого, а й сформувати навички роботи з історичними джерелами, розвинути здатність до порівняльного аналізу та критичного мислення, а також усвідомити межі й можливості літературної реконструкції історичних подій.

Завдання 2. Аналітичний блок

Мета – розвинути навички критичного читання.

Інструкція до виконання завдання передбачає використання цифрової анотаційної платформи, що забезпечує можливість інтерактивної роботи з текстом роману Павла Загребельного «Роксолана». Студентам необхідно здійснити аналітичне прочитання уривків твору, виділивши ключові мотиви, серед яких особливе значення мають влада, свобода, любов та ідентичність. Кожен із цих мотивів слід осмислити у контексті образу Роксолани, сформулювавши короткі коментарі, які пояснюють їхню роль у художній структурі роману та у формуванні культурного феномена героїні. Такий підхід дозволяє не лише глибше зрозуміти психологічну та соціальну динаміку персонажа, а й розвиває навички критичного мислення, інтерпретаційної точності та здатності до міждисциплінарного аналізу літературного тексту.

Завдання 3. Практичний блок

Мета – застосувати ІКТ для дослідження тексту.

Інструкція до виконання завдання передбачає комплексну роботу з текстом роману Павла Загребельного «Роксолана» із застосуванням цифрових інструментів для поглибленого аналізу та візуалізації результатів. Студентам необхідно створити інтерактивну карту, яка відтворює шлях героїні від рідного Рогатина до Стамбула, що дозволить простежити просторово-часову динаміку її життєвої історії та співвіднести художній

наратив із географічними реаліями. Наступним етапом є проведення корпусного аналізу тексту за допомогою спеціалізованих програм, зокрема Voyant Tools, з метою визначення частотності ключових слів, таких як «влада», «любов» та «доля». Це дає змогу виявити семантичні домінанти твору та зрозуміти, як вони структурують образ Роксолани у культурному дискурсі. Завершальним етапом роботи є підготовка мультимедійної презентації, що складається з п'яти–семи слайдів, у якій студенти мають представити результати аналізу, поєднавши текстові висновки з візуальними матеріалами. Такий підхід забезпечує інтеграцію літературознавчого аналізу, цифрових технологій та комунікативних навичок, формуючи у студентів здатність до міждисциплінарного осмислення художнього тексту та розвитку читацької компетентності.

Завдання 4. Рефлексивний блок

Мета: сформувати ціннісні орієнтири.

Інструкція до виконання завдання передбачає активну участь студентів у дискусії, присвяченій темі «Роль жінки в історії та культурі», що має на меті сформувати здатність до аргументованого висловлення власної позиції та критичного осмислення гендерних аспектів історичного процесу. Після обговорення студенти повинні зафіксувати результати власних роздумів у формі рефлексивного тексту обсягом 200–250 слів, який розміщується у їхньому електронному портфоліо. У цьому тексті необхідно пояснити, яким чином роман Павла Загребельного «Роксолана» сприяє розумінню взаємодії України з іншими цивілізаціями, показуючи трансформацію особистості Насті Лісовської в умовах іншого культурного середовища та її вплив на політичні й культурні процеси Османської імперії. Такий підхід забезпечує розвиток навичок критичного мислення, формує здатність до міждисциплінарного аналізу та сприяє усвідомленню значення літератури як інструмента осмислення історичної пам'яті й культурної ідентичності.

2. Уривки для аналізу

«Вона йшла дорогою, що вела її з рідного Рогатина до чужого світу, і кожен крок був відривом від минулого, але й наближенням до нового життя.»

«У гаремі султана Настя Лісовська стала не лише дружиною, а й радницею, здатною впливати на державні справи.»

Ці уривки можна використати для аналізу мотивів влади, свободи та ідентичності.

3. Таблиця оцінювання виконання завдань

Завдання	Критерії оцінювання	Максимальний бал
Когнітивний блок	Точність фактів, коректність порівнянь	20
Аналітичний блок	Якість анотацій, аргументованість коментарів	25
Практичний блок	Коректність карти, якість корпусного аналізу, презентація	30
Рефлексивний блок	Глибина висновків, ясність письма, ціннісна зрілість	25
Разом	—	100

Роль викладача в сучасному університетському освітньому процесі постає як багатовимірна й інтегративна функція, що поєднує технологічну, комунікативну та оцінювальну складові. Викладач виступає провідником у цифровому середовищі, забезпечуючи студентів доступом до електронних бібліотек, корпусних інструментів та інших ресурсів, які формують основу для науково обґрунтованого й критично осмисленого навчання. Така діяльність не обмежується лише наданням матеріалів, а передбачає створення умов для їхнього продуктивного використання, що сприяє розвитку інформаційної грамотності та навичок самостійного дослідження.

Водночас викладач виконує роль фасилітатора, організовуючи групову роботу та дискусії, які стають простором для колективного конструювання знань. Його завдання полягає у спрямуванні взаємодії студентів так, щоб вона не лише забезпечувала обмін думками, а й формувала здатність до аргументованої позиції, критичного мислення та співпраці. У цьому

контексті викладач не є домінуючим джерелом знань, а радше модератором, який стимулює активність, підтримує баланс між різними точками зору та сприяє формуванню академічної культури діалогу.

Завершальним аспектом є оцінювання результатів навчання, яке здійснюється за компетентнісними критеріями. Викладач не зводить оцінку до перевірки засвоєння фактів, а аналізує здатність студентів застосовувати знання у практичних і дослідницьких ситуаціях, інтегрувати їх у міждисциплінарні контексти та демонструвати розвиток ключових компетентностей — аналітичних, комунікативних, культурологічних.

Розроблена модель заняття з методичними матеріалами демонструє цілісний підхід до формування читацької компетентності студентів у процесі вивчення роману «Роксолана» Павла Загребельного. Її структура ґрунтується на інтеграції когнітивного, аналітичного, практичного та рефлексивного блоків, що забезпечує багатовимірний розвиток особистості здобувача освіти. Когнітивний компонент спрямований на засвоєння літературознавчих знань та історико-культурного контексту твору, аналітичний — на формування навичок інтерпретації художнього тексту, виявлення авторських стратегій та смислових домінант. Практичний блок реалізується через використання інформаційно-комунікаційних технологій: електронних бібліотек, корпусних інструментів, мультимедійних ресурсів, інтерактивних платформ для групової роботи, що дозволяє студентам застосовувати здобуті знання у цифровому середовищі та розвивати інформаційну грамотність. Рефлексивний блок забезпечує осмислення власної читацької діяльності, критичне ставлення до інтерпретацій та формування світоглядної зрілості.

Поєднання традиційного літературознавчого аналізу з сучасними ІКТ створює синергетичний ефект: студенти не лише опановують класичні методи роботи з текстом, а й навчаються використовувати цифрові інструменти для пошуку, систематизації та критичного оцінювання інформації. Це сприяє розвитку компетентностей, необхідних у сучасному академічному та професійному середовищі: критичного мислення,

комунікативної культури, здатності до міждисциплінарних зв'язків та самостійного дослідження. Таким чином, модель заняття забезпечує не фрагментарне, а комплексне формування читацької компетентності, де інформаційно-комунікаційні технології виступають не допоміжним, а системоутворюючим чинником освітнього процесу.

ВИСНОВКИ

1. Узагальнюючи філософсько-теоретичні засади аналізу історично орієнтованого художнього тексту, варто підкреслити, що його тлумачення ґрунтується на синтезі герменевтичної та когнітивної методологій, які забезпечують поглиблене проникнення у зміст твору й водночас стимулюють розвиток читацької компетентності. Герменевтика, зосереджена на виявленні міжчасових, культурних та семантичних зв'язків, розкриває можливість інтерпретувати історичний роман не лише як реконструкцію минулого, а й як динамічну форму філософського осмислення буття. Когнітивний підхід, що визначає читача як активного співтворця смислів, підсилює здатність до критичного аналізу, історичної рефлексії та самостійного осмислення художньої структури тексту. Такий теоретичний синтез зумовлює формування компетентного читача, здатного не тільки інтелектуально інтерпретувати літературний твір, а й глибоко усвідомлювати його історичну, культурну й соціальну значущість, що визначає стратегічний напрям сучасної літературної освіти.

2. Підсумовуючи значення інформаційно-комунікаційних технологій у викладанні літературних дисциплін, можна стверджувати, що цифрова літературна освіта постає як ключовий інноваційний вектор модернізації університетського гуманітарного простору. Інтеграція ІКТ забезпечує розширення інструментів текстового аналізу, створення інтерактивних середовищ для інтерпретаційних практик, посилення дослідницької автономії студента та формування його критичної грамотності. Використання цифрових платформ, мультимедійних ресурсів, візуалізацій і гіпертекстів сприяє глибшому засвоєнню літературних понять, покращує доступ до джерел та забезпечує багатовимірність читацького досвіду. Таким чином, ІКТ стають невід'ємною умовою формування сучасної читацької

компетентності, яка набуває інтегративного характеру та відповідає вимогам інформаційного суспільства.

3. У межах психолого-дидактичного підходу інтерпретація роксоланіани демонструє вагому роль аналізу внутрішнього світу героїв, їхніх психоемоційних станів, мотиваційних імпульсів та ціннісних трансформацій, що дозволяє розглядати роман як багаторівневу систему формування моральних і гуманістичних смислів. Такий ракурс підсилює навчальний потенціал тексту, адже допомагає студентам розвивати емпатійне мислення, вміння розпізнавати психологічну складність художніх образів і усвідомлювати виховний аспект історичної романістики. Водночас дидактичний компонент у структурі твору стимулює формування критичного осмислення історичних процесів, поглиблює здатність до морально-етичної рефлексії та забезпечує розвиток читацьких стратегій високого рівня. Отже, психолого-дидактичний підхід створює цілісну аналітичну рамку, у якій текст функціонує як засіб культурної пам'яті, психологічної реконструкції та світоглядного виховання.

4. Літературно-символічний вимір роману «Роксолана» виявляє органічне поєднання документальної історичної основи із художньою метафориною, що забезпечує високий рівень естетичної складності та філософської глибини твору. Семантичні домінанти — концепти волі, влади, любові, ідентичності та рідної землі — творять концептуальний каркас тексту, тоді як символіка гарему, моря, листів, палацу Топкапи й пам'яті формує багат шаровий підтекст, у якому індивідуальний досвід героїні перетворюється на універсальну модель морального та духовного становлення. Синтез історичної достовірності з авторським домислом дає змогу Загребельному створити новий культурний міф про Роксолану як про символ жіночої сили, інтелектуальної свободи й національної духовності. У цьому полягає художня унікальність роману: він виходить за межі історичного жанру, постаючи як філософсько-символічна медитація над сенсами людського існування.

5. У процесі контекстного вивчення роману «Роксолана» формується така модель читацької компетентності, яка спирається на інтеграцію історичних, культурних, психологічних і літературознавчих компонентів, перетворюючи традиційний аналіз твору на багатофункціональну освітню діяльність. Такий підхід сприяє всебічному розвитку студента, оскільки активізує розуміння художньої структури, стимулює критичне мислення, розвиває здатність пов'язувати художній текст із ширшим історико-культурним контекстом. У результаті формується цілісна компетентність, що включає інтерпретаційну самостійність, аналітичність, культурну свідомість, моральну рефлексію та комунікативну активність. Контекстуальність вивчення забезпечує глибину сприйняття твору та формує гуманітарні компетентності, необхідні сучасному фахівцеві.

6. Алгоритмізоване застосування ІКТ у процесі інтерпретації роману «Роксолана» забезпечує системність і послідовність читацького розвитку, формуючи комплекс компетентностей, релевантних цифровій епосі. Використання цифрових інструментів сприяє оволодінню навичками аналізу текстових даних, узагальнення інформаційних потоків, критичного добору джерел та створення індивідуальних інтерпретаційних траєкторій. Такий підхід забезпечує поєднання когнітивних, культурологічних, герменевтичних, комунікативних і рефлексивних умінь, формує здатність діяти в інформаційному середовищі і водночас поглиблює якість аналітичної роботи з художнім текстом. У цьому виявляється головна педагогічна цінність алгоритмізації: вона робить процес читання керованим, осмисленим та ефективним.

7. Створення конспекту заняття з використанням ІКТ у процесі вивчення роману Загребельного забезпечує формування широкого спектра компетентностей, що охоплюють текстуальні, візуальні, аналітичні, комунікативні і рефлексивні вміння. Цифрові ресурси дозволяють студентам опрацьовувати матеріал не лише у традиційний спосіб, а й через мультимедійні інструменти, інтерактивні карти, візуальні схеми, цифрові

архіви та аналітичні платформи, що поглиблює розуміння історичних реалій і символічних пластів твору. Такий формат заняття сприяє розвитку міждисциплінарного мислення й формує здатність будувати обґрунтовану читацьку позицію, яка спирається на критичний аналіз і комплексне осмислення роману.

8. Було доведено, що концептуальність університетського заняття з роману Павла Загребельного «Роксолана» визначається його місцем у системі української історичної прози ХХ століття та здатністю інтегрувати літературознавчий, історичний і культурологічний підходи. Роман постає як текст, що поєднує художню реконструкцію минулого з осмисленням ролі особистості у глобальному контексті, а його університетське вивчення формує основу для розвитку читацької компетентності студентів. Концептуальність заняття полягає у створенні міждисциплінарного простору, де літературний текст стає джерелом критичного мислення, культурної рефлексії та інтелектуальної дискусії, а застосування ІКТ забезпечує новий рівень інтерпретації та доступу до знань.

9. Показано, що інтеграція інформаційно-комунікаційних технологій у процес розвитку читацької компетентності студентів є не лише інструментальним доповненням, а й методологічною основою сучасного навчання. Використання цифрових анотаційних платформ, корпусного аналізу, інтерактивних карт і мультимедійних презентацій створює умови для багатовимірного осмислення роману, де текст постає у взаємодії з історичними джерелами, культурними артефактами та сучасними інтерпретаційними практиками. ІКТ сприяють формуванню навичок інформаційної грамотності, аргументованого читання та академічної доброчесності, а також забезпечують рефлексивний вимір навчання через електронні портфоліо та дослідницькі журнали. Таким чином, цифрова інтеграція стає ключовим шляхом до формування компетентного читача-дослідника.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Астрахан Н. І. Моделювання у літературознавстві: Аналіз художнього тексту та інтерпретація літературного твору: монографія. Київ : Академвидав, 2014. 432 с.
2. Балашова М. Г. Вінок Роксолани. Історичний роман у віршах. Кіровоград : ТОВ «Імекс-ЛТД», 2008. 248 с. 2. Заверталюк (наук. ред.) та ін. Дніпропетровськ : Ліра, 2014. Вип. 17. С. 6 – 17. 4. ред. кол. : Н. І. Біляцька
3. Барабанова О. А. Засоби творення жіночого образу в романі П.Загребельного «Роксолана». Філологічні науки. Вісник Запорізького національного університету. 2008. № 2. С. 16 – 19.
4. Біляцька В. П. Метатип Роксолани як пам'ять культури: декодування образу (на матеріалі історичного роману у віршах М. Балашової «Вінок Роксолани»). Таїни художнього тексту: збірник наукових праць. Київ. 2004. С. 123-130.
5. Біляцька В. П. Жанрово-художня специфіка роману у віршах М. Балашової «Вінок Роксолани». Філологічні науки : збірник матеріалів підсумкової наукової конференції студентів та викладачів. Упоряд. О. І. Панченко. Дніпропетровськ : Акцент ПП, 2015. Ч. 1. С. 259 – 260.
6. Бібік Н. М., Єрмаков І. Г., Овчарук О. В. Компетентнісна освіта – від теорії до практики. Київ: Плеяда, 2005. 120 с.
7. Борзенко О., Лобусова О. Українська література: проф. рівень: підручн. 11 кл. Харків, 2019. 257 с.
8. Борзенко О., Лобусова О. Українська література: рівень стандарт: підручн. 11 кл. Харків, 2019. 239 с.
9. Богданець-Білоskalенко Н. І. Формування читацької компетентності в учнів початкових класів. Проблема читання в сучасному

інформаційному суспільстві: матеріали I Всеукр. наук.-практ. конф., (12 вересня 2019 р., м. Київ). Київ: Оріон, 2019. С. 58–59.

10. Вдович С.М. Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, I 74 перспективи. Збірник наукових праць. Випуск 5. За ред. М.М. Козяра, Н.Г. Ничкало. Львів: ЛДУ БЖД, 2017. С. 203-205.

11. Вступна стаття до розвідки Д. І. Чижевського «Культурно-історичні епохи». *Український історичний журнал*. 2017. № 2. С. 183–191

12. Войтенко Л. І., Романець В. М. Методичні рекомендації до курсу «Антична література». Одеса: видавництво, 2023. 21 с.

13. Гуревич Р. С. Інформаційні технології навчання: інноваційний підхід : навчальний посібник; за ред. Гуревича Р. С. Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2012. 348 с.

14. Горобець С. Важлива складова читацької компетентності. Всесвітня література в середніх навчальних закладах. 2011. №2. С. 13–14.

15. Гребньова В. «Народ, який не знає своєї історії, є народ сліпців»: Пошук вічних істин. Дзвін. 1996. № 7. С. 135–141.

16. Глеб О. В. Інтерпретація складних художніх явищ (мислеформи, метонімії) у ліричних та ліро-епічних творах на уроках української літератури старшокласниками класів з поглибленим вивченням філологічних дисциплін. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. Budapest, 2014. Vol. II(8), Issue 16. P. 76–79.

17. Гушлевська І. Поняття компетентності у вітчизняній та зарубіжній педагогіці. Шлях освіти. 2004. №3. С. 22–24.

18. Демчук О. Нестандартні уроки з української літератури. Тернопіль: Підручники та посібники, 2000. 41 с.

19. Дніпрова хвиля: Хрестоматія творів, нововведених до шкільних програм. О. О. Любар, Д. Т. Федоренко. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ: Освіта, 1993. 128 с.

20. Жалдак М.І. Формування системи інформатичних компетентностей майбутніх учителів інформатики у процесі навчання в педагогічному університеті. Вища школа. 2009. № 10. С. 44–53
21. Жулинський М.Г., Бондар М.П. Історія української літератури ХІХ століття. Київ: Либідь, 2006. Кн. 2. С. 674–685.
22. Загребельний П. Роксолана. Київ: Радянський письменник. 1980. 574 с.
23. Загребельний П. Втішання історією. Авторське післяслово. Загребельний П. Роксолана: роман. Київ : Дніпро, 1988. С.593 – 601.
24. Загребельний П. Роксолана Харків : Фоліо, 2004. 685 с
25. Зборовська Н. Влада і свобода в романі Павла Загребельного // Слово і Час. 2011. N 10. С. 2 – 23.
26. Зборовська Н. Імперія чоловіка і жінки у романі «Роксолана» Павла Загребельного : Кур'єр Кривбасу. 2005. № 186. С. 127 – 139.
27. Зборовська Н. Моделювання образу Роксолани у романі Павла Загребельного. Січеслав. 2005. № 3. С. 136 –142.
28. Зубавіна І. Кінематограф незалежної України: тенденції, фільми, постаті. К., 2007.
29. Залюбівська О. Б. Використання дистанційних технологій навчання в процесі формування риторичної культури як складової педагогічної майстерності майбутніх викладачів технічного ВНЗ. Вісник ВПІ. 2011. № 2. С. 177–182.
30. Інформаційно-комунікаційні технології у професійно-технічній освіті: [монографія]. А. М. Гуржій, Р. С. Гуревич, М. Ю. Кадемія та ін. ; за ред. академіка НАПН України Гуржія А. М. У 2 частинах. Ч. 1. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2016. 412 с.
31. Комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи. Зб. наук. праць. Випуск 5. За ред. М. М. Козяра, Н. Г. Ничкало. Львів: ЛДУ БЖД, 2017. С. 3-9.

32. Кузьменко О. «Цифрова історична пам'ять: візуалізація української літератури». Журнал «Історична правда». 2023.
33. Литвин А. В. Інформатизація професійно-технічних навчальних закладів будівельного профілю : монографія. Львів : Компанія «Манускрипт», 2011. 498 с.
34. Литвин А. В. Проблеми медіаосвіти у професійно-технічних навчальних закладах. Матеріали обласного круглого столу «Психолого-педагогічні аспекти діяльності педагога ПТНЗ в процесі гуманітарної підготовки майбутніх фахівців». Львів, НМЦ ПТО, 2012. С. 20-24.
35. Мартиненко В. О. Сутнісні характеристики читацької компетентності молодших школярів. Початкова школа. 2013. № 12. С. 3–7.
36. Михайлюк Д.Р. Комп'ютерно-орієнтовані теле-комунікаційні технології на уроках мови та літератури. Вивчаємо українську мову та літературу (Основа). 2015. № 10. С. 2–12.
37. Моркотун С. Б. Дослідження спрямованості змісту професійної підготовки студентів магістратури на проведення презентації в академічній сфері. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Педагогічні науки». Луганськ : Вид-во Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 2011. № 13 (224). С. 185-191.
38. Негрій І. Психологічний образ Роксолани в однойменному історичному романі П. Загребельного. Педагогічні наука та освіта. Випуск XL–XLI. 2022. с. 77 – 84.
39. Нестеренко Н. Визначальні моделі хронотопу у формуванні жіночих образів в історичному романі Павла Загребельного «Роксолана». URL: <https://pathofscience.org/index.php/ps/article/download/676/668>
40. Нестеренко Н.П. Домінантні хронотопи в історичному романі П. Загребельного «Роксолана» : Літературознавство, 2014. Вип 2. Ч. 2. С.104 – 115.

41. Нечуй-Левицький І. Світогляд українського народу. Ескіз української міфології. Київ : 2019. 87 с
42. Нежива Л., Паламар С. Інноваційні технології в літературній освіті майбутніх учителів початкової школи. Освітологічний дискурс. 2020. Вип. 31, Вип. 4. С. 129–142.
43. Оляндер Л. К. Проблеми міжлітературного діалогізму: компаративістський аспект. Літературознавча компаративістика: навчальний посібник. Тернопіль: РВВ ТДПУ. Т. 202. С. 20 – 29.
44. Онуфрієнко О.Б. Структуротворча модель роксоланізму у романі П. Загребельного «Роксолана». Таїни художнього тексту: зб. Наук. Про.: Дніпропетровський національний університет. 2015. Вип. 18. С. 49 – 54.
45. Паламар С. Формування літературної компетентності в учнів основної школи засобами інформаційно-комунікаційних технологій. Педагогічна освіта: теорія і практика. Збірник наукових праць. 2017. Випуск 22 (1), Частина 2. С. 178.
46. Підготовка майбутнього вчителя до застосування інформаційно-комунікаційних технологій у професійній діяльності. Укладачі: К.В. Годлевська, Ю.М. Кобюк. Київ, 2016. 44 с.
47. Роксолана: Міф чи гордість. *CITY LIFE*. № 5. 2005. С. 18 - 25.
48. Рудакова І. О. Інформаційно-комунікаційні технології в гуманітарній освіті: нові парадигми читацької взаємодії з текстом. Освітній дискурс, № 3, 2022, с. 47–52.
49. Ситченко А. Л. До поняття і структури формування компетентного читача у шкільному курсі української літератури. Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки. 2019. № 3 (66). С. 207–211.
50. Ткачук Г.В. Методика використання освітніх веб-ресурсів у процесі підготовки майбутніх учителів інформатики : монографія. Умань : Видавець «Сочінський», 2011. С. 25.

51. Усатий А. В. Закономірності формування читацької компетенції у процесі вивчення української літератури. Методичний пошук: Викладацько-студентські наукові роботи з питань методики викладання мови і літератури. Житомир: Вид-во: ЖДУ ім. І. Франка, 2014. Вип. 12, ч. І. С. 24–31
52. Фасоля А. Читацька компетентність: що формуємо, що і як перевіряємо й оцінюємо. Дивослово. 2017. № 10. С. 8–15.
53. Фащенко В. В. Павло Загребельний. Нарис життя і творчості. К.: Дніпро, 1984. 207 с.
54. Фащенко В. В. У глибинах людського буття. Одеса: Маяк, 2005. С. 580 – 605.
55. Фоміна Г. В., Нямцу А. Є. Міф і легенда у загальнокультурному просторі : монографія. Чернівці : Рута, 2009. 239 с.
56. Франчук М. Традиційні сюжети в сучасному літературознавстві: до проблеми термінології. Житомирські літературознавчі студії. 2013. № 7. С. 152–157. 26.
57. Червінська О. Традиційний історичний персонаж і його функції в художньому тексті. Поетика. Київ : Наукова думка, 1992. С. 151–166.
58. Чижевський Д. Історія української літератури, К.: Видавничий центр «Академія», 2003. 568 с.
59. Чопіян А. В. Активізація пізнавальної діяльності учнів на уроках української мови. Вивчаємо українську мову та літературу. 2014. № 27. С. 2–8.
60. Шутко О. Листи Роксолани : любов та дипломатія. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2017. 160 с.
61. Яценко Т. О. Розвиток читацької компетентності учнів ліцею у контексті нової парадигми шкільної літературної освіти. Вісник Луганського національного університету імені Т. Шевченка. Педагогічні науки. 2019. Вип. 3(326). С. 194–202.

62. Закон України «Про освіту».
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
63. Закон України «Про вищу освіту».
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
64. Концепція «Нова українська школа» (НУШ).
<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Book-ENG.pdf>
65. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-p#Text>
66. Концепція розвитку цифрових компетентностей
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-p#Text>
67. Використання сучасних технологій навчання на уроках української мови та літератури. <https://naurok.com.ua/stattya-na-temu-vikoristannya-suchasnih-tehnologiy-navchannya-na-urokah-ukra-nsko-movi-ta-literaturi-87876.html>
68. Войтенко Н. В. ІКТ як засіб формування культурологічної компетентності студентів при вивченні літературних творів. Інформаційні технології і засоби навчання, №3. 2021. <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt>
69. Войтенко Н. В. Цифрові технології у викладанні літератури як засіб формування історичної пам'яті учнів. Інформаційні технології і засоби навчання, №2. 2023. <https://journal.iitta.gov.ua>
70. «Вища освіта». Інформаційно-аналітичний портал про вищу освіту в Україні та за кордоном. URL: <http://vnz.org.ua/dystantsijna-osvita/pro>
71. Г. Гадамер. Істина і метод. Основи філософської герменевтики. URL: https://stud.com.ua/42261/filosofiya/germenevtika#srcannot_1
72. Дубасенюк О. А., Лисенко О. М. Формування читацької компетентності в цифровому просторі: нові виклики для освіти. Інформаційні технології і засоби навчання, № 5. 2021. URL <https://journal.iitta.gov.ua>
73. Єременко М. Інтерпретація художнього тексту в епоху штучного інтелекту. Науковий журнал «Філософія і гуманітарні науки», №4. 2023. URL <https://philosophy.karazin.ua/>

74. Історія літературної мови в «Письменницьких роздумах» Олеся Гончара. URL: <https://md-eksperiment.org/post/20211118-istoriya-literaturnoyi-movi-v-pismennickih-rozdumah-olesya-gonchara>
75. Литвин А. В. Медіа-освіта: використання мультимедіа у професійній підготовці фахівців. Директор школи, 2010. Вип. 21. URL: http://lib.iitta.gov.ua/5250/1/St_Литвин_Media_osvita.pdf.
76. Методичні рекомендації «Використання нових технологій НУШ на уроках історії в форматі компетентісного навчання» <https://naurok.com.ua/metodichni-rekomendaci-vikoristannya-novih-tehnologiy-nush-na-urokah-istorii-v-formati-kompetentisnogo-navchannya-271927.html>
77. Міністерство освіти і науки України. Концепція розвитку цифрових компетентностей. <https://mon.gov.ua/ua/news/koncepciya-rozvitku-cifrovih-kompetentnostej>
78. На Урок. Цифрові інструменти для вивчення літератури. <https://naurok.com.ua>
79. Національний музей історії України. Віртуальна виставка: «Українки на зламі епох: від Роксолани до Лесі Українки» (2023). <https://nmiu.org>
80. Нікітюк Т. Ю. Переосмислення історичних наративів у цифровому освітньому середовищі. Освітній дискурс, №4. 2022. <https://od.kubg.edu.ua>
81. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Електронна бібліотека творів П. Загребельного. <http://www.nbuv.gov.ua>
82. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
83. Олійник А.А. Використання ІКТ на уроках мови та літератури як засіб зацікавлення учнів. 2015. URL: <https://naurok.com.ua/vikoristannya-ikt-na-urokah-movi-ta-literaturi-yak-zasib-zacikavlennya-uchniv-20909.html>.

84. Реалізація інформаційно-цифрових компетентностей на уроках української мови та літератури як фактора розвитку творчих здібностей учнів.

<https://naurok.com.ua/realizaciya-informaciyno-cifrovih-kompetentnostey-na-urokah-ukra-nsko-movi-ta-literaturi-yak-faktora-rozvitku-tvorchih-zdibnostey-uchniv-335783.html>

85. Романов С. Інформаційно-комунікаційні технології навчання зарубіжної літератури у вищій школі. <https://www.academia.edu/81180712/>

86. Савченко Л. В. Цифрова трансформація читацької компетентності студентів-філологів у процесі вивчення української літератури. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Педагогіка. 2023. <https://pedvisnyk.knu.ua>

87. Український інститут книги. Аналітичний звіт: Читання в цифрову добу. 2023. <https://book-institute.org.ua>

88. Фесенко Є. Інтеремедіальні аспекти в літературі <https://nimfilmdpu.mozello.com/vseukranska-nternet-konferencija/porvnjalnelteraturoznnavstvo/params/post/1336728/>

89. Формування читацької грамотності під час вивчення сучасної української літератури в загальноосвітніх навчальних закладах <https://op.ua/pedclass/naukova-stattya/formuvannya-chitackoyi-gramotnosti-pid-chas-vivchennya-suchasnoyi-ukrayinskoyi-literaturi-v-zagalnoosvitnih-navchalnih-zakladah>

90. Фурман О. Ф. Формування загальнолюдських цінностей життя засобами літературного читання. <https://library.vn.ua/news-and-events/novini/veresen-2024-news/chitannya-v-czifrovomu-sviti>

91. Читання в цифрову епоху: соціологічний моніторинг. <https://www.calameo.com/read/003955003232222c8b1f6>

92. Хома І. М. Образ Роксолани: між історією і медіа. Культура і сучасність, №2. 2022. <https://ksrccs.kubg.edu.ua>

93. Хома І. М. ІКТ як інструмент трансляції національної пам'яті в літературному контексті. Культура і сучасність, 2024, №1. <https://ksrccs.kubg.edu.ua>
94. Химинець А. «Вічні образи» у світовій літературі/ URL: <https://www.slideshare.net/slideshow/ss-43695344/43695344>
95. EdEra. Онлайн-курс «Критичне мислення та медіаграмотність». URL: <https://www.ed-era.com>
96. Prometheus. Курс «Цифрова грамотність для вчителів». URL: <https://prometheus.org.ua>
97. Bodnar A. (2022). Digital Humanities and Ukrainian Literature: Conceptual Frameworks of Digital Interpretation. Kyiv: URL: <https://uaforhumanrights.org.ua/digital-literature/>
98. Google Arts & Culture: URL: <https://artsandculture.google.com/>
99. VoxUkraine. Аналітика впливу цифрових технологій на культуру: URL: <https://voxukraine.org/>

ДОДАТКИ

Додаток А

Робочі аркуші (Workbook)

Тема заняття: «Образ Роксолани як культурний феномен у романі Павла Загребельного»

Форма: лекційно-практичне заняття з використанням ІКТ

Тривалість: 90 хвилин

Аркуш 1. Когнітивний блок

Завдання: Ознайомтеся з уривком роману та визначте історичні реалії.

«У гаремі султана Настя Лісовська стала не лише дружиною, а й радницею, здатною впливати на державні справи.»

Питання для студентів:

1. Які історичні факти відображено в уривку?
2. Як автор художньо трансформує історичну реальність?
3. Порівняйте опис із даними електронної енциклопедії про Османську імперію.

Місце для відповіді:

.....

.....

.....

Аркуш 2. Аналітичний блок

Завдання: Використайте цифрову анотаційну платформу для виділення ключових мотивів.

Таблиця 1. Аналіз мотивів у романі «Роксолана»

Мотив	Уривок із тексту	Коментар студента
Влада	.....	.....
Свобода	.....	.....
Любов	.....	.....
Ідентичність	.....	.....

Аркуш 3. Практичний блок

Завдання: Створіть цифрові артефакти.

1. Інтерактивна карта «Шлях Роксолани»

Позначте ключові точки: Рогатин, Стамбул, султанський гарем.

Вкажіть історичні дати та події.

2. Корпусний аналіз тексту

Використайте інструмент (*Voyant Tools*).

Запишіть частотність слів: «влада», «любов», «доля».

Таблиця 2. Результати корпусного аналізу

Ключове слово	Частотність	Контекстні приклади
Влада	.....	.....
Любов	.....	.....
Доля	.....	.....

3. Мультимедійна презентація

Підготуйте 5–7 слайдів із результатами аналізу.

Додайте візуалізації (карти, графіки, цитати).

Аркуш 4. Рефлексивний блок

Завдання: Напишіть рефлексивний текст (200–250 слів).

Тема: «Роль жінки в історії та культурі: уроки з роману «Роксолана»»

Місце для відповіді:

.....

.....

.....

Аркуш 5. Система самооцінювання

Таблиця 3. Самооцінка виконання завдань

Завдання	Що вдалося	Що потребує вдосконалення
Когнітивний блок	.....	.....
Аналітичний блок	.....	.....
Практичний блок	.....	.....
Рефлексивний блок	.....	.....

Конспект заняття з використанням інформаційно-комунікаційних технологій у процесі формування читацької компетентності під час вивчення роману П. Загребельного «Роксолана»

Мета заняття

1. Формування читацької компетентності студентів через інтеграцію традиційних методів роботи з текстом та сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.
2. Розвиток умінь аналізувати, інтерпретувати та оцінювати художній текст у культурно-історичному контексті.
3. Стимулювання критичного мислення, медіаграмотності та здатності до комплексного осмислення символів і концептів роману.

Завдання заняття

1. Ознайомлення з ключовими подіями та персонажами роману «Роксолана».
2. Формування уявлення про історико-культурний контекст Османської імперії та українських реалій XVI–XVII століть.
3. Використання сучасних ІКТ для візуалізації символів, концептів та сюжетних взаємозв'язків.
4. Розвиток комунікативних і рефлексивних навичок через онлайн-дискусії та проектну діяльність.

Форми роботи

Інтерактивна лекція

Робота в групах

Онлайн-дискусія

Колективне проектування та візуалізація

Засоби ІКТ

Електронні бібліотеки та онлайн-архіви (Prometheus, Google Scholar, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського)

Мультимедійні презентації (PowerPoint, Canva, Prezi)

Віртуальні карти та реконструкції (Google Earth, ArcGIS Online)

Платформи для колективної роботи та дискусій (Google Classroom, Microsoft Teams, Padlet)

Інструменти для візуалізації (MindMeister, Lucidchart, Miro)

Аудіо- та відеоматеріали (YouTube, Vimeo, документальні фільми)

Блоги та інтерактивні щоденники (Edmodo, Wakelet, Blogger)

Етапи заняття наведено в таблиці.

Таблиця

Етапи заняття з використанням інформаційно-комунікаційних технологій у процесі формування читацької компетентності під час вивчення роману П. Загребельного «Роксолана»

Етап	Засоби ІКТ	Діяльність студента	Результат
1. Мотивація та первинне читання	Е-бібліотеки, аудіокниги, Prezi	Ознайомлення з уривками роману, прослуховування аудіоверсій ключових сцен, огляд мультимедійної презентації	Студент отримує базове уявлення про сюжет, героїв та основні символи
2. Контекстуалізація	Віртуальні карти Google Earth, інтерактивні хроніки, онлайн-енциклопедії	Дослідження історико-культурного контексту Османської імперії та України, зіставлення історичних фактів із художньою реконструкцією	Студент формує комплексне розуміння просторово-культурного та історичного тла твору
3. Інтерпретація тексту	MindMeister, Miro, Lucidchart, Canva	Створення ментальних карт, схем взаємозв'язків персонажів, візуалізація концептів («Влада», «Свобода», «Вірність»)	Розвиток аналітичних та герменевтичних навичок, наочне представлення сюжетних ідей
4. Дискусія та колективне обговорення	Google Classroom, Padlet, Microsoft Teams	Обговорення символів і мотивів героїні, обмін інтерпретаціями, аргументування	Формування комунікативної компетентності, критичне осмислення

		власної позиції	альтернативних поглядів
5. Рефлексія та проектна діяльність	Блоги, інтерактивні щоденники, Wakelet	Написання рефлексивних нотаток, створення колективного проекту («Ментальна карта символів Роксолани»)	Формування рефлексивної та критично орієнтованої читацької позиції
6. Підсумок уроку	Презентація результатів роботи, спільна оцінка	Представлення проектів та обговорення ключових висновків	Закріплення компетентності у комплексному аналізі тексту та інтеграції ІКТ